Слово о полку Игоревѣ.

Слово о полку Игоревѣ Игоря Святъславля, внука Ольгова.

Слово о походѣ Игоревомъ Игоря Святославова, внука Олегова.

Poemo pri la militiro de Igorj filo Svjatoslava, nepo Olega.

Исторія поэмы.

Впервые объ этой поэмѣ узнали въ 1797 г., изъ октябрьской кн. гамбургскаго журнала „Spectateur du Nord“: русскій писатель Карамзинъ написалъ тамъ слѣдующее: „Два года тому назадъ открыли въ нашихъ архивахъ отрывокъ поэмы, подъ названіемъ „Пѣснь Игоревыхъ воиновъ“, которую можно сравнить съ лучшими Оссіановскими поэмами и которая написана въ XI столѣтіи“.

Вотъ какимъ образомъ было сдѣлано это открытіе. Президентъ Академіи Художествъ, графъ А. И. Мусинъ-Пушкинъ (1744—1817) поручилъ своему комиссіонеру купить русскія книги, собранныя любителемъ словесности, архимандритомъ Іоилемъ, изъ Спасскаго монастыря г. Ярославля (на берегу Волги); подъ старость, за недостаткомъ средствъ, этотъ просвѣщенный монахъ рѣшился продать свои книги. Въ одной изъ этихъ книгъ, подъ № 323, подъ названіемъ „Хронографъ“, и найдено „Слово о Полку Игоревомъ“ — рукопись, писанная на лощеной бумагѣ. Эту ру-

Historio de l' poemo.

Je l' unua fojo, oni eksciis pri tiu poemo en la jaro 1797 el la oktobra libro de l' Hamburga ĵurnalo „Spectateur du Nord“: la rusa verkisto Karamzin skribis tie, interalie, la jenon: „Antaŭ du jaroj, oni trovis en niaj arhivoj fragmenton de poemo, nome: „Kanto pri la militistoj de Igorj“; ĝi valoras la plej bonajn poemojn de Ossiano kaj estas skribita en la dekdua centjaro“...

Jen kiamaniere okazis tiu trovo. Prezidanto de l' Arta Akademio, grafo A. I. Musin-Puŝkin (1744—1817) komisiis al sia makleristo aĉeti ĉiujn rusajn librojn, kolektitajn de literaturamanto-arĥimandrito (abato) Ioil, el Spasska Monaĥejo de l' urbo Jaroslavlo (ĉe bordo de Volga); en la maljuneco, pro manko da monrimedoj, tiu klera monaĥo decidis vendi siajn librojn. Kaj en unu el tiuj libroj, sub la № 323 kaj la nomo „Ĥronograf“. oni trovis „Poemon pri la militiro de Igorj“,—manuskripton, skribitan sur polura papero. La manuskripton oni transveturigis en Peterburgon, kaj ĝi estis lokita en la manuskriptaron de

Пѣснь 1-я: Вступленіе пѣвца.

Не хорошо ли намъ было бы, братья начать старыми словами печальную повѣсть о походѣ Игоря, Игоря Святославича?

А начаться той пѣсни по былинамъ сего времени, но не по замышленію Боянову.

Вѣщій Боянъ, если хотѣлъ кому пѣснь складать, то разлетался мыслію по дереву, сѣрымъ волкомъ по землѣ, сизымъ орломъ подъ облаками.

Вспоминалъ онъ сказанія прежнихъ временъ объ усобицѣ и пускалъ тогда 10 соколовъ на стадо лебедей; который соколъ на лебедь налеталъ, та лебедь первая и пѣснь зачинала старому Ярославу или храброму Мстиславу, что̀ зарѣзалъ Редедю передъ полками касожскими, или красному Роману Святославичу.

Да Боянъ, братья, не десять соколовъ на стадо лебедей пускалъ: онъ свои вѣщіе персты на живыя струны вскладалъ, и онѣ сами славу князьямъ рокотали.

Почнемъ же, братья, нашу повѣсть отъ стараго Владиміра до нынѣшняго Игоря, который закалилъ умъ своею крѣпостью, поострилъ его мужествомъ сердца и, наполняся ратнаго духа, навѣлъ свои храбрые полки на землю Половецкую за землю Русскую.

Пѣснь 2-я: Вѣщее затмѣніе.

Тогда Игорь взглянулъ на свѣтлое солнце, и видитъ: отъ солнца тьмою покрыто всё его войско.

И говоритъ Игорь дружинѣ своей: „Братья и дружина, лучше умерщвлену быть,

копись перевезли въ Петербургъ, и она была помѣщена въ собраніе рукописей Мусина-Пушкина. Съ тѣхъ поръ лица, занимающіяся русскими древностями, могли изучать ее. Императрица Екатерина, одна изъ первыхъ между образованными русскими людьми, была заинтересована „Словомъ".

По ея желанію, тогда же сдѣланъ былъ новый списокъ „Слова" съ самой найденной рукописи и подъ непосредственнымъ наблюденіемъ Мусина-Пушкина. Списокъ этотъ недавно найденъ въ ея бумагахъ академикомъ Пекарскимъ и изданъ въ 1864 г.

Письмо рукописи довольно ясное, тѣмъ не менѣе, вначалѣ ее было трудно понимать по слѣдующимъ причинамъ: правописаніе ея—неправильное и старинное; по обычаямъ древнихъ временъ, всѣ ея буквы были написаны одна послѣ другой на одинаковомъ разстояніи, безъ знаковъ препинанія, безъ раздѣленія словъ одного отъ другого; многія изъ этихъ словъ были уже неизвѣстны и вышли изъ употребленія.

Во время своей службы въ Петербургѣ, графъ А. И. Мусинъ-Пушкинъ старался самъ разобрать рукопись и перевести ее на современный русскій языкъ.

Переѣхавъ потомъ въ Москву, онъ просматривалъ свой переводъ съ лингвистами Малиновскимъ и Бантышъ-Каменскимъ, послѣ этого, онъ былъ напечатанъ въ Москвѣ, въ 1790 г.

Это первое изданіе было сдѣлано очень тщательно, съ примѣчаніями, съ переводомъ на новый языкъ и съ родословною князей, имена которыхъ встрѣчаются въ „Словѣ".

Сама рукопись „Слова" погибла во время пожара въ Москвѣ, въ 1812 г.

Musin-Puŝkin. De tiu tempo personoj, sin okupantaj pri la rusaj antikvaĵoj, povis ĝin studadi. La imperiestrino Ekaterino la II-a estis la unua el la instruitaj rusoj, kiuj ekinteresiĝis pri la „Poemo".

Pro ŝia deziro, oni tuj faris novan kopiaĵon de l' „Poemo" laŭ la trovita manuskripto mem, kaj ĉe senpera observado de Musin-Puŝkin. Tiu kopiaĵo estis antaŭ nelonge trovita inter ŝiaj paperoj de l' akademiano Pekarskij kaj eldonita en 1864.

La skribado de l' manuskripto estas sufiĉe neta, tamen, komence, ĝi estis malfacile komprenebla pro la jenaj kaŭzoj: ĝia ortografio estas neregula kaj antikva; pro antikvaj kutimoj, ĉiuj ĝiaj literoj estis skribitaj unu post alia, je l' egala distanco, sen interpunkcioj, sen apartigo de l'vortoj unu de alia; multaj el tiuj vortoj estis jam nekonataj, kaj plu ne uzataj.

Dum sia servado en Peterburgo, la grafo Musin-Puŝkin penadis mem kompreni la veran sencon de manuskripto kaj ĝin traduki en la modernan rusan lingvon.

Transloĝiĝinte poste en Moskvon, li trarigardis sian tradukon kun la lingvistoj Malinovskij kaj Bantyŝ-Kamenskij; post tio, ĝi estis presita en Moskvo, en la jaro 1790.

Tiu unua eldono estis tre zorge farita, kun rimarkoj, traduko en la modernan lingvon kaj kun genealogia listo de l' princoj, kies nomoj troviĝas en la „Poemo".

La manuskripto mem de l' „Poemo" pereis dank' al la incendio de Moskvo en la jaro 1812, kune kun multaj presitaj ekzempleroj de ĝi. Tiuj nemultenombraj presitaj ekzempleroj de l' unua eldono, kiuj sukcesis alveni al la publiko, konatigis al la scienculoj la „Poemon pri la Militiro de Igorj kaj de

чѣмъ быть полонену. Сядемъ же, братья, на своихъ быстрыхъ коней да посмотримъ синяго Дону".

Запала въ умъ князя охота отвѣдать великаго Дону, и тоска пересилила въ нёмъ знаменье неба.

„Хочу, говоритъ, копьё изломить, въ концѣ поля половецкаго, съ вами, русскіе! Хочу голову свою положить, или шлемомъ напиться Дону!"

О Боянъ, соловей стараго времени! Если бы ты воспѣлъ сіи полки, скача, соловей, по мысленному древу, взлетая умомъ подъ облака и спускаясь, о соловей, по обѣ стороны сего времени, рыща по Трояновой тропѣ черезъ поля на горы... то такъ тебѣ бы пѣть пѣсню Игоря, Олега внуку: „Не буря занесла соколовъ чрезъ поля широкія: галки стаями летятъ къ Дону великому".

Или такъ было воспѣтъ тебѣ, о вѣщій Боянъ, внукъ Велесовъ: „Кони ржутъ за Сумою; звенитъ слава въ Кіевѣ, трубятъ трубы въ Новѣгородѣ (Сѣверскомъ), стоятъ знамёна въ Путивлѣ! Игорь ждётъ милаго брата Всеволода".

И говоритъ ему буй-туръ Всеволодъ: „Одинъ мнѣ братъ, одинъ свѣтъ свѣтлый—ты, Игорь! Оба мы Святославичи! Сѣдлай же, братъ мой, своихъ борзыхъ коней, а мои тебѣ готовы, осѣдланы ещё у Курска! Мои куряне, извѣстные тебѣ витязи, подъ трубами сповиты, подъ шлемами взлелѣяны, концомъ копья вскормлены, дороги имъ вѣдомы, овраги имъ знакомы, луки у нихъ натянуты, колчаны открыты, сабли наточены, сами же они скачутъ, какъ сѣрые волки въ полѣ, ища себѣ чести, а князю славы!"

Тогда вступилъ Игорь князь въ золотое стремя и поѣхалъ по чистому полю.

вмѣстѣ со многими печатными экземплярами ея.

Тѣ же немногочисленные печатные экземпляры перваго изданія, которые успѣли проникнуть въ публику, познакомили ученыхъ съ „Словомъ о Полку Игоря", и съ этого момента начинается рядъ изслѣдованій, переводовъ на русскій и иностранные языки, поэтическихъ переложеній „Слова", и въ настоящее время, матеріалъ этой поэмы можетъ подвергаться все новому и новому изученію.

Важнѣйшія изслѣдованія послѣдняго времени, посвященныя „Слову о Полку Игоря", слѣдующія:

Е. В. Барсовъ. „Слово о Полку Игоря, какъ художественный памятникъ кіевской дружинной Руси". Три тома. Москва. 1887—90. (4-й томъ скоро долженъ появиться).

А. И. Смирновъ. „О Словѣ о Полку Игоря, литература Слова со времени открытія его до 1875 года". Воронежъ. 1877.

А. А. Потебня. „Слово о Полку Игоря". Текстъ и примѣчанія. Воронежъ. 1878.

В. Ѳ. Миллеръ. „Взглядъ на Слово о Полку Игоря". Москва. 1877.

П. В. Владиміровъ. „Слово о Полку Игоревѣ". Лекціи. Вып. I. Кіевъ. 1894,

Лучшія изданія текста:

Н. С. Тихонравовъ. М. 1866.

П. Пекарскій (списокъ, найденный между бумагами Екатерины II-й) Спб. 1864.

А. А. Потебня. Воронежъ. 1878.

В. Ѳ. Миллеръ. Москва. 1877.

———

Въ „Сказаніяхъ Русскаго Народа" (1841) Сахаровъ говоритъ слѣдующее: „Слово о Полку Игоревѣ" обратило на себя вниманіе чужеземцевъ. Его перевели: на нѣмецкій—Юнгманъ

tiu momento komenciĝas serio da esploroj tradukoj en la rusan kaj fremdajn lingvojn, poeziaj alfaroj de l' Pemo; eĉ nuntempe la materialo de tiu Poemo povas esti ĉiam ree kaj ree trastudata.

La plej eminentaj esploraĵoj de l' lasta tempo, dediĉitaj al la „Poemo pri la militiro de Igorj" estas jenaj:

E. M. Barsov. La Poemo pri la militiro de Igorj, kiel arta memoraĵo de l' Kieva anara Rusujo. 3 volumoj. (La kvara volumo estas baldaŭ aperonta).

A. I. Smirnov. „La Poemo pri la militiro de Igorj", literaturo rilate al la Poemo de ĝia trovo ĝis la jaro 1875,—Voroneĵ, 1877.

A. A. Potebnja. Poemo pri la militiro de Igorj. Teksto kaj rimarkoj.—Voroneĵ. 1878.

V. F. Miller. Poemo pri la militiro de Igorj, el nova vidpunkto.—Moskvo. 1877.

P. V. Vladimirov. Poemo pri la militiro de Igorj. Lekcioj. Kajero 1-a.—Kiev, 1894.

La plej bonaj eldonoj de l' teksto: N. S. Tihonravov, Moskvo, 1866.

P. Pekarskij (kapiaĵo, trovita inter la paperoj de Ekaterino la II-a.—Peterburgo, 1864.

A. A. Potebnja.—Voroneĵ. 1878.

V. F. Miller.—Moskvo, 1877.

———

En la „Legendoj de l'Rusa Popolo" (1841) Saĥarov diras la jenon: „La Poemo pri la Militiro de Igorj altiris la atenton de l' fremdlandanoj. Ĝi estis tradukita: en la germanan lingvon de Jungman, en 1810, kaj Miller; en la polan lingvon de Kupriano Godebski, en la boheman lingvon —Vaclavo Hanka, kiu skribis por ĝi antaŭparolon en 4 lingvoj: bohema, serba, pola kaj rusa; ekzistas ankoraŭ

Солнце ему тьмою путь заступило, а ночь ему грозой застонавъ, птицъ разбудила, свистъ звѣрей ихъ въ стаи согналъ. Завылъ Дивъ, кричитъ поверхъ дерева, велитъ слушать чужой землѣ: Волгѣ, и Поморью, и Посулью, и Сурожу, и Корсуню, и тебѣ, истуканъ Тмутораканскій...

И Половцы небитыми дорогами побѣжали къ Дону великому. Кричатъ телѣги ихъ о полуночи, словно лебеди разлетѣвшіяся. Игорь къ Дону войско ведётъ... И уже его погибель готова накормить птицъ по дубамъ; волки грозой грозятъ по оврагамъ, орлы своимъ клектомъ зовутъ звѣрей на кости, лисицы брешутъ на багряные щиты. О, Русская земля, ты уже за горою.

Долго меркнетъ ночь. Заря—свѣтъ задержалась; мгла поля покрыла; соловьиный рокотъ стихъ, галочій говоръ проснулся, (храбрые) русичи загородили широкія поля багряными щитами, ища себѣ чести, а князю славы.

Пѣснь 3-я: Побѣда.

Съ утра въ пятницу они потоптали поганыя полчища половецкія и, разсыпавшись стрѣлами по полю, помчали красныхъ дѣвицъ половецкихъ, а съ ними золото, и парчи, и дорогіе оксамиты; плащами, япанчами кожаными одеждами, всякими расписанными тканями половецкими стали мосты мостить по болотамъ и грязнымъ мѣстамъ. А багряное знамя, бѣлая хоругвь, богряная чолка, серебряное копье храброму Святославичу.

нія христіанскихъ церковныхъ книгъ: въ тѣ же времена другихъ учебниковъ не было. Подобно Бояну, авторъ „Слова“ пѣлъ его при помощи гусель; его пѣсни заучивали наизусть; на бумагѣ же онѣ могли быть записаны кѣмъ-нибудь изъ потомковъ.

Рукопись „Слова“, найденная въ спасскомъ монастырѣ г. Ярославля, по почерку письма и по бумагѣ, принадлежитъ къ концу XIV или къ началу XV вѣковъ; языкъ же „Слова“ находится въ ближайшемъ сходствѣ

posteuloj. La manuskripto de l' „Poemo“, trovita en la Spasska monahejo de l' urbo Jaroslavl, laŭ la skribmaniero kaj papero, apartenas el la fino de l' XIV-a aŭ al la komenco de l' XV centjaroj, kaj la lingvo mem de l' „Poemo“ prezentas la plej proksiman parencecon kun la rusa popola poezio de l' XII—XIII-aj centjaroj.

съ русской народной поэзіей XII—XIII стол.

Пѣснь 1-я: Вступленіе пѣвца [1]).

Не лѣпо ли ны бяшеть, братіе, начати старыми словесы трудныхъ повѣстій о пълку Игоревѣ,

Игоря Святъславлича?

Начати же ся тъй пѣсни по былинамъ сего времене, а не по замышленію Бояню.

Боянъ бо вѣщій, аще кому хотяше пѣснь творити, то растекашеться мыслію по древу, сѣрымь вълкомъ по земли, шизымь орьломь подъ облакы [2]).

[1]) Такими вступленіями (exordium'ами) обыкновенно начиналось всякое эпическое произведеніе временъ Гомера.—Муза здѣсь замѣнена Бояномъ. — Боянъ—миѳическій пѣвецъ временъ Всеслава Полоцкаго, умершаго въ 1101 г.; онъ называется „вѣщимъ“, въ смыслѣ не только мудраго, но и чародѣя.

[2]) Авторъ поэмы представляетъ различныя способности человѣческой творческой души, какъ вѣтви воображаемаго духовнаго дерева. Поэтическая фантазія Бояна облетала всѣ вѣтви этого дерева,—рыскала внизу по землѣ, подобно волку, и поднималась надъ всѣмъ земнымъ, подобно орлу среди облаковъ.

Kanto unua. Enkonduko de l'kantisto [1]).

Ĉu ni ne farus bone, fratoj, se ni ekrakontus je l'antikva maniero la malgajan historion pri la militiro de Jgorj, filo Svjatoslava?

Sed ni komencos tiun kanton laŭ la rakontoj de niaj samtempuloj, ne laŭ la elpensado Bojana. Bojano la profeta, kiam li volis iun ekkanti, disfluadis per siaj pensoj tra la tuta arbo (anima); li kuradis sube sur tero, kiel griza lupo; kiel blaŭa aglo inter la nuboj [2]).

Li ekmemoras do la malpacojn de l'antaŭaj tempoj kaj flugigas tiam dek

[1]) Per tiaj enkondukoj (eksordium'oj) estis ordinare komencata ĉiu epopeo de l'Homera tempo.—Bojano anstataŭas ĉi-tie la Muzon. — Bojano—mita kantisto el la tempo de Vseslavo, princo Polocka, mortinta en la jaro 1101; li estas nomata „profeta“ ne nur en la senco de saĝulo, sed ankaŭ, kiel sorĉisto.

[2]) La aŭtoro de l' „Poemo“ prezentas diversajn kapablojn de l'homa kreanta animo, kiel branĉojn de l'imaga spirita arbo. Poeta fantazio de Bojano ĉirkaŭflugadis ĉiujn branĉojn de tiu arbo,—kuradis sube sur la tero, kiel lupo, kaj leviĝadis super ĉio tera, kiel aglo meze de l'nuboj.

золотымъ шлемомъ, тамъ лежатъ поганыя головы половецкія, тамъ исщепаны калёными саблями шлемы оварскіе отъ тебя, Яръ-туръ Всеволодъ!

Какая рана дорога, братья, позабывшему почести и жизнь, и городъ Черниговъ и золотой отцовскій престолъ и своей милой желанной, красивой Глѣбовны, привѣтъ и обычай.

Пѣснь 4-я: Воспоминаніе объ усобицахъ.

Были вѣка Трояновы, миновали годы Ярославовы, были походы Олеговы, Олега Святославича: тотъ Олегъ мечемъ крамолу ковалъ и стрѣлы по землѣ сѣялъ.

Вступаетъ онъ въ золотое стремя въ городѣ Тмутораканы, а тому звону дальнему внималъ великій Ярославовъ сынъ Всеволодъ; Владиміръ же повседневно затыкалъ уши въ Черниговѣ; Бориса же Вячеславича слава провела на смертный судъ, и на зелёную печальную лужайку положила она храбраго и молодого князя за обиду Олегову.

Съ той же горестной (Каялы) лужайки и Ярополкъ велѣлъ взять отца своего (Изяслава) межъ угорскихъ коней, къ святой Софіи, въ Кіевъ.

Тогда, при Олегѣ Гориславичѣ, и сѣялись и росли усобицы; погибала жизнь Даждьбожа внука, въ княжихъ крамолахъ вѣкъ людей коротался.

Тогда по русской землѣ рѣдко взывали пахари; за то часто кричали вороны, дѣля между собою трупы, и поднимали свой говоръ галки, сбираясь летѣть на покормку. То было въ тѣ битвы и въ тѣ войны, а такой битвы ещё и не слыхано.

Помѣняшеть бо, рече, пьрвыхъ временъ усобицѣ: тогда пущашеть 10 соколовъ на стадо лебедей [1]), которыи дотечаше, та преди пѣснь пояше—старому Ярославу, храброму Мьстиславу, иже зарѣза Редедю предъ пълкы касожьскыми, красьному Романови Святъславличу [2]).

Боянъ же, братіе, не 10 соколовъ на стадо лебедей пущаше, нъ своя вѣщія пьрсты на живыя струны въскладаше, они же сами княземъ славу рокотаху.

Почьнемъ же, братіе, повѣсть сію отъ стараго Владимера [3]) до нынѣшьняго Игоря, иже истягну умъ крѣпостію своею, и поостри сердца своего мужествомъ, напълнився ратьнаго духа, наведе своя храбрыя пълки на землю половецькую за землю русьскую.

Пѣснь 2-я: Вѣщее затмѣніе.

Тогда Игорь възрѣ на свѣтьлое солньце и видѣ отъ него тьмою вься своя воя прикрыты [4]).

[1]) Подобно тому, какъ соколы устремлялись на стадо лебедей, такъ и пальцы Боя легко и сильно ударяли по струнамъ.

[2]) Пѣвецъ сообщаетъ здѣсь, кого воспѣвалъ Боянъ: 1) Ярослава, умершаго въ 1054 г., 2) его брата Мстислава Тмутараканскаго († 1036), а именно его единоборство съ богатыремъ Редедею, котораго онъ повалилъ на землю и зарѣзалъ, и 3) Романа Святославича (1079).

[3]) Разсказывая объ Игорѣ, пѣвецъ въ то же время во всей поэмѣ вспоминаетъ о прежнихъ славныхъ временахъ князя Владимира.

[4]) „Ипатьевская лѣтопись" также описываетъ затмѣніе произведшее впечатлѣніе на Игоря.

falkojn al cignaro: [1]) jen atingas falko jam cignon,—tiu cigno la unua ekkantas—al la maljuna Jaroslavo, aŭ la brava Mstislavo, kiu morttranĉis Rededjan antaŭ la militistaro kasoĵa, aŭ al la bela Romano Svjatoslavido [2]).

Sed Bajno, fratoj, ne dek falkojn al cignaro flugigas,—li siajn profetajn fingrojn al vivaj kordoj almetas, — kaj ili mem ekglorigas la princojn.

Ni komencu do, fratoj, nian rakontadon de l'antikva Vladimir [3]) gis la nuna Igorj, kiu fortan saĝecon akiris, ĝin per kuraĝo kara akrigis, ekpleniĝis de militspirito kaj kondukis siajn bravajn militistojn al la tero de l'Polovecoj por la tero de l'Rusoj.

Kanto dua: Profeta mallumiĝo.

Tiam Igorj ekrigardis la helan [4]) sunon kaj vidas: lia tuta militistaro estas kovrita per mallumo, venanta de l'suno. Kaj diras Igorj al sia anaro.

„Fratoj kaj anaro! Pli bone—esti mortigita, ol kaptita. Ni eksidu do, fratoj, sur niajn rapidajn ĉevalojn kaj ni rigardu la blaŭan Donon!" Forte ekdeziris la princo vidi la grandan Donon kaj tiu deziro venkis la timon pro la

[1]) Simile al falkoj, ekflugantaj al cignaro,—la fingroj de Bojano same facile kaj forte ekfrapas la kordojn.

[2]) La kantistko komunikas tieĉi, kiun kantis Bojano: 1) Jaroslavon, mortintan en la jaro 1054, 2) lian fraton Mstislavon de Tmutorakanj († 1036), nome lian duelo, (duopa batalo) kontraŭ la fortegulo Regedja, kiun li faligis teren kaj morthakis, 3) Romanon Svjatoslavidon (1079).

[3]) Rakontante pri Igorj, la kantisto samtempe tra la tuta Poemo ekmemoras pri la antaŭaj gloraj tempoj de l'princo Vladimir.

[4]) „Ipata kroniko" ankaŭ priskribas la mallumiĝon, kiu faris impreson al Igorj.

Пѣснь 5-я: Пораженіе.

Съ разсвѣта до вечера, съ вечера до свѣта, летятъ стрѣлы калёныя, гремятъ сабли о шеломы, трещатъ копья булатныя, въ полѣ незнаемомъ, среди земли Половецкой.

Черна земля подъ копытами костьми была засѣяна, а полита кровью, взошла же печалью по русской землѣ.

Что тамъ *шумитъ*, что тамъ звенитъ *такъ рано передъ зарею?*.. То Игорь полки ворочаетъ: жаль вѣдь ему милаго брата Всеволода. Бились день, бились другой: на третій день къ полудню пали знамёна Игоревы.

Тамъ, на берегу быстрой Каялы, разлучились два брата; тамъ и вина кроваваго не достало. Тамъ покончили пиръ храбрые русичи: сватовъ упоили, а сами легли за землю русскую. Никнетъ трава отъ жалости, и дерево съ печалью къ землѣ приклонилось.

Пѣснь 6-я: Плачъ пѣвца.

И вотъ, братья, уже невеселая година настала, уже нашу силу пустыня покрыла.

Возстала Обида въ силахъ Дажбогова внука; вступила дѣвою на землю Троянову; всплескала лебедиными крылами на синемъ морѣ и, плещучи у Дону, пробудила память богатыхъ временъ.

Но усобица князей—гибель имъ отъ поганыхъ. Сказали они братъ брату: „это—моё и то—моё же!" Начали князья про малое говорить: «это великое», и сами на себя

И рече Игорь къ дружинѣ своей: „Братіе и дружино! луче же бы потяту быти, неже полонену быти; а вѣсядемъ, братіе, на своя бръзыя комони, да позримъ синяго Дону!".

Спала князю умь похоти и жалость ему знаменіе заступи—искусити Дону великаго.

„Хощю бо, рече, копіе приломити конець поля Половецькаго съ вами, Русичи; хощю главу свою приложити, а любо испити шеломомь Дону!" [1]).

О Боянѣ, соловію стараго времене! абы ты сія пѣлкы ущекоталъ, скачаславію, по мыслену древу, летая умомь подъ облакы, съвивая, славію, оба полы сего времене [2]). рища къ тропу Трояню [3]) чрезъ поля на горы. Пѣти было пѣснь Игореви того внуку: „Не буря соколы занесе чрезъ поля широкая, галици стады бѣжать къ Дону великому...".

Чини вѣспѣти было, вѣщій Бояне, Велесовъ внуче [4]): „Комони ржють за Сулою [5]); звенить слава въ Кыевѣ; трубы трубять въ Новѣградѣ [6]).

1) Обычное древнее русское выраженіе относительно подвиговъ на морѣ или на рѣкахъ.

2) Обѣ половины времени, т. е. прошедшее и настоящее.

3) Въ Кіевской губерніи и теперь еще можно видѣть длинный Трояновъ валъ; по мнѣнію русскаго академика А. Веселовскаго, авторъ поэмы объ Игорѣ хотѣлъ напомнить при этомъ о римскомъ императорѣ Траянѣ, котораго преданіе на Дону считало устроителемъ этого вала.

4) Велесъ — древнерусскій богъ скота; скотомъ измѣрялось богатство, поэтому Велесъ былъ и богомъ всякаго изобилія.

5) Притокъ Днѣпра.

6) Этотъ Новгородъ находился въ сѣверскомъ княжествѣ—удѣлѣ Игоря.

ĉiela signo. „Mi volas, li diras, lancon elrompi ĉe l'fino de l'kampo Poloveca, kun vi, Rusoj. Mi volas, aŭ restigi tie la kapon aŭ trinki el Dono per mia kasko!" [1]) O Bojano! najtingalo antikva! Se vi, najtingalo, kantus pri tiuj militistoj,—vi ĉirkaŭsaltus la pensan arbon, vi ekflugus en spirito al la nuboj, vi kunigus kune la estanton kaj estinton, [2]) vi kuregus laŭ Trojana vojo [3]) tra kampoj sur montojn. Vi kantus tian kanton al Igorj, nepo Olega: „Ne la ventego peladas la falkojn tra vastaj kampoj, — monedaroj kuradas al Dono la granda!... Aŭ, eble, vi tiel kantus, ho profeta Bojano, Velesa nepo: [4]) „Ĉevaloj blekas trans la Sula, [5]) sonoras la gloro en Kievo, trumpetas la trumpetoj en Novogrado [6]).

Staras la standardoj en Putivlo! Igorj atendas la karan fraton Vsevolod [7]).

Kaj diras al li la buj-tur [8]) Vsevolod: „Unu fraton mi havas, unu solan helan lumon, vin, Igorj! Ambaŭ ni

1) Kutima antikva rusa diro pri la heroajoj sur maro aŭ riveroj.

2) Ambaŭ duonojn de l'tempo, t. e. estinton kaj estanton.

3) En la Kieva gubernio oni povas ankoraŭ vidi longan Trojanan remparon; laŭ la rusa akademiano A. Veselovski, la aŭtoro de l'poemo pri Igorj volis memorigi per tio la roman imperiestron Trojanon, kiun Dona tradicio rivero konsideris, kiel konstruinton de tiu remparo.

4) Veleso—antikva rusa dio de brutaro: laŭ la brutaro, oni mezuris la riĉecon, — tial Veleso ankaŭ dio de ĉiuspeca superfluo.

5) Alfluanto de Dnjepro.

6) Tiu Novgorodo troviĝis en princlando de Seversk—feŭdo de Igorj.

7) Frato de Igorj-Vsevolod Svjatoslavido, princo de Trubĉevsk.

8) Honora nomo de l'heroo, signifas: bravega bovo.

стали крамолу ковать. А поганые со всѣхъ сторонъ набѣгали съ побѣдами на землю Русскую.

О, далеко залетѣлъ нашъ соколъ, гоня птицу къ морю!

А Игорева храбраго войска уже не воскресить! За нихъ раздался вопль Карины.

И Желя понеслась по Русской землѣ, разнося людямъ погребальный пепелъ (жаръ) въ пылающемъ рогѣ. И всплакались русскія жены, причитаючи: „Уже намъ своихъ милыхъ мужей ни мыслію взмыслить, ни думою вздумать, ни очами увидѣть, а того золота и серебра и подавно не накапливать намъ!" Застоналъ, братья, Кіевъ съ печали, а Черниговъ съ напасти; разлилась тоска по Русской землѣ, печаль глубокая течётъ среди земли русской, а поганова Кобяка, изъ лукоморья, отъ желѣзныхъ великихъ полковъ половецкихъ, какъ вихрь, онъ выхватилъ. И палъ Кобякъ въ городѣ Кіевѣ, во дворцѣ Святославовомъ. Тутъ нѣмцы и венеціанцы, тутъ греки и моравы поютъ славу Святославу,—корятъ князя Игоря, что потопилъ онъ богатство на днѣ Каялы, Половецкой рѣки, насыпавъ русскаго золота.

Тамъ Игорь князь пересѣлъ изъ золотого сѣдла—въ сѣдло плѣнника. Уныніе забралось въ города, и поникло веселіе.

Пѣснь 7-я: Сонъ Святослава.

А Святославъ видѣлъ смутный сонъ въ Кіевѣ, на горахъ, въ эту ночь. «Съ вечера, говорилъ онъ боярамъ, одѣвали меня чёрнымъ покровомъ на тесовой кровати, чер-

Стоять стязи въ Путивлѣ, Игорь жьдетъ мила брата Вьсеволода [1]).

И рече ему буй-туръ [2]) Вьсеволодъ: „Одинъ братъ, одинъ свѣтъ свѣтьлый — ты, Игорю! оба есвѣ Святъславлича. Сѣдлай, брате, своя бързыи комони, а мои ти готови, осѣдлани у Курьска напереди. А мои ти Куряне свѣдоми къмети: подъ трубами повити, подъ шеломы възлелѣяни, конець копія въскърмлени, пути имъ вѣдоми, яругы имъ знаеми, луци у нихъ напряжени, тули отворени, сабли изъострени, сами скачють, аки сѣрыи вълци въ полѣ, ищючи себѣ чьти, а князю славы!".

Тогда въступи Игорь князь въ златъ стремень и поѣха по чистому полю.

Сольнце ему тьмою путь заступаше [3]); нощь стонущи ему грозою птичь убуди; свисть звѣринъ въ стаи зби. Дивъ [4]) кличеть вьрху древа, велить послушати земли незнаемѣ: Вълзѣ, и Поморью, и Посулью [5]), и Сурожю [6]), и Корсуню [7]), и тебѣ, тьмутораканьскый бълванъ [8]).

А Половьци неготовами дорогами побѣгоша къ Дону великому: крычать телѣгы полунощи, рьцы—лебеди распущены. Игорь къ Дону вои ведеть... Уже бо бѣды его пасеть птиць по дубію; вълци грозу въсрожать по

[1]) Братъ Игоря—Всеволодъ Святославичъ, князь Трубчевскій.

[2]) Почетное прозваніе героя, значитъ „храбрѣйшій быкъ".

[3]) Дурное предзнаменованіе для Игоря.

[4]) Чудовище, миѳическое овеществленіе идеи злой судьбины, горя-злосчастья.

[5]) Мѣста по морю и по рѣкѣ Сулѣ.

[6]) Судакъ.

[7]) Херсонъ.

[8]) Вѣроятно, идолъ, поставленный половцами на берегу азовскаго моря.

estas Svjatoslavidoj! Ekselu do, frato mia, viajn rapidajn ĉevalojn, kaj la miaj estas pretaj por vi, jam selitaj ankoraŭ apud Kursko! Miaj Kurskanoj—herooj, bone konataj al vi: ĉe trumpetoj—vinditaj, en la kaskoj—vartitaj, per ponardegoj nutritaj: la vojon kaj kavegon ili konas ja bone, ili streĉis jam la pafarkojn, malfermis la saĝojn, akrigis la glavojn, ili mem saltas, kiel grizaj lupoj tra la kampo: ili serĉas por si mem honoron, kaj por la princo gloron!" Tiam metis Igorj princo la piedojn en la orajn ingojn kaj ekrajdis tra la vasta kampo. La suno mallumiĝa baradis al li la vojon, [1]) kaj la nokto, per fulmotondro ĝemante, ekvekis la birdojn; pro fajfado de l'bestoj ili kunflugis amase. Ekkriis Divo [2]) supre sur arbo kaj ordonas, ke oni lin aŭdu—al la fremda lando, al Volga kaj Ĉemaro [3]) kaj Ĉesula, kaj Surojo [4]) kaj Korsuno [5]) kaj al vi, ŝtipo tmutorakanja [6]).

Kaj la Polovecoj sur la netrairitaj vojoj ekkuris al Dono la granda. Krakadas iliaj veturiloj mezrokte, kvazaŭ cignoj disflugintaj. Jgorj al Dono kondukas la militistaron... Kaj jam lia venonta malsukceso preparas la manĝon por la birdoj sur la kverkoj; la lupoj en la kavegoj antaŭblekas la minacan malfeliĉon; la agloj, klektante, vokas la bestojn al la ostoj; la vulpoj bojas al la purpuraj ŝildoj.—Ho, rusa lando! Ci estas jam trans la monto!.. Longe daŭras la nokto. Matenruĝon oni ne vi-

[1]) Malbona antaŭsigno por Jgorj!

[2]) Monstro, mita enkorpiĝo de l'ideo pri malbona sorto, mizero, malfeliĉo.

[3]) Bordoj de l'maro kaj de l'rivero Sula.

[4]) Urbo Sudak.

[5]) Nuna ersono.

[6]) Verŝajne, idolo, starigita de l'polovecoj sur bordo de l'Azova maro.

пали мнѣ синее вино, съ отравою смѣшанное, сыпали мнѣ на грудь крупный жемчугъ порожними тулами поганыхъ половцевъ и нѣжили меня.

А доски уже безъ князька на моёмъ теремѣ златоверхомъ. И всю ночь съ вечера каркали дымчатыя вороны, у Плѣнска во рву были дебри; Кіяне же сошли уже къ синему морю».

И говорятъ бояре князю: „Уже, князь, печаль умъ полонила... То два сокола слетѣли съ отцовскаго золотого престола поискать города Тмутороканя или шлемомъ напиться изъ Дону; уже саблями поганыхъ подрублены крылья соколамъ, а ихъ самихъ уже опутали въ путы желѣзные".

Тёмно было въ третій день: померкли два солнца, погасли два багряные столба, а съ ними и два молодыхъ мѣсяца—Олегъ и Святославъ—заволоклись тьмою; и потонули они въ морѣ, и великую дерзость придали хану.

На рѣкѣ на Каялѣ уже тьма свѣтъ заступила, и по русской землѣ простерлись Половцы, какъ барсово гнѣздо.

Уже разнеслась хула надъ хвалой; уже разразилось насилье надъ волей, уже вторгся Дивъ на землю.

Вотъ запѣли готскія красныя дѣвы, на берегу синяго моря, звеня русскимъ золотомъ, поютъ онѣ время Бусово, лелѣютъ месть Шароканову... А мы, твоя дружина, уже чужды веселья.

Тогда великій Святославъ изронилъ золотое слово, орошённое слезами, и сказалъ онъ, „О сыны мои, Игорь и Всеволодъ. Рано вы стали Половецкую землю мечами кру-

яругамъ, орьли клекътомь на кости звѣри зовуть; лисици брешуть на чьрленыя щиты. О Русьская земля! уже за шеломянемь еси!

Дълго ночь мьркнеть; заря-свѣтъ запала; мьгла поля покрыла; щекотъ славій усъпе; говоръ галичь убуди. Русичи великая поля чьрлеными щиты прегородиша, ищючи себѣ чьти, а князю славы.

Пѣснь 3-я: Побѣда.

Съ заранія въ пятъкъ потопъташа поганыя пълкы Половецькыя и разсушася стрѣлами по полю, помъчата красьныя дѣвъкы половецькыя, а съ ними злато, и паволокы, и драгыя оксамиты; орьтъмами, и япончицами [1]), и кожюхы начаша мосты мостити по болотамъ и грязивымъ мѣстомъ и вьсякыми узорочьи половецькыми. Чьрленъ стягъ, бѣла хоруговь [2]), чьрлена чолъка [3]), сребрено стружіе—храброму Святъславличу!

Дремлеть въ полѣ Ольгово хороброе гнѣздо, далече залетѣло.

Не было оно обидѣ порождено ни соколу, ни кречету, ни тебѣ, чьрный воронъ, поганый Половьчине!

Гзакъ [4]) бѣжить сѣрому вълкомь Кончакъ ему слѣдъ править къ Дону великому.

Другаго дьне вельми рано кровавыя зори свѣтъ повѣдають.

[1]) Особый видъ плащей.

[2]) Особенное знамя; теперь хоругвями называютъ знамена съ священными изображеніями, употребляющіяся въ крестныхъ ходахъ православной церкви.

[3]) Лошадиный хвостъ, прикрѣплявшійся въ видѣ значка, къ знамени.

[4]) Гзакъ, иначе Гза, и Кончакъ—половецкіе ханы.

das: nebulo kovras la kampojn, eksilentis la najtingalaj kantoj, kaj la monedoj ekkrias. Bravaj rusoj trabaras la vastajn kampojn per purpuraj ŝildoj: ili ja serĉas por si mem honoron kaj por la princo gloron.

Kanto tria: venko.

De frumatene vendredon la rusoj eltredis (disbatis) malpian militistaron polovecan, kaj kvazaŭ sagoj, disrajdante sur la kampo, forrajdigis la belajn fraŭlinojn polovecajn kaj kun ili orajn ornamaĵojn, tapiŝojn orteksitajn kaj multekostajn ŝtofojn velurajn, el la manteloj „japonĉoj“ [1]), ledaj vestoj kaj ĉiuspecaj ornamvestaĵoj polovecaj oni tuj ekkonstruis la pontojn tra la marĉoj kaj ĉotaj lokoj. Purpura standardo, blanka horugvo [2]), purpurkolora „ĉolko“ [3]), arĝenta ponardego—por la brava Svjatoslavido!

Dormetas en la kampo idoj de Olega brava nesto. Malproksimen ili transflugis... Sed naskiĝis ja ili ne por perei de falko aŭ akcipitro, aŭ de ci, nigra korvo, idolista Polovcano!

Kuras, kiel griza lupo, Gzako, [4]) kaj Konĉako laŭ liaj postsignoj sin direktas al Dono la granda. La morgaŭan tagon, frue-fruege, sangkolora matenruĝo la lumon anoncas. Nigraj nuboj venas de la maro, volas kovri kvar

[1]) Aparta speco da manteloj.

[2]) Speciala standardo; nune oni nomas „ĥorugvoj“ la standardojn kun la sanktaj pentraĵoj, uzataj en la procesioj de l'ortodoksa Eklezio.

[3]) Ĉevala vosto, fiksita, kiel signeto, al standardo.

[4]) Gzako, alie Gza, kaj Konĉako—ĥanoj polovecaj.

шить, а себѣ тамъ славы искать... Да не съ честью вы одолѣли, ибо не съ честью пролили кровь поганыхъ. Ваши храбрыя сердца въ крѣпкомъ булатѣ закованы, закалены въ смѣлости, но что же вы содѣяли моей серебряной сѣдинѣ! Уже не вижу я власти сильнаго и богатаго брата моего Ярослава и съ Татранами, и съ Шельбирами и съ Топчаками, и съ Ревутами и съ Ольберами. Они (бывало) безъ щитовъ, съ одними ножами, крикомъ полки побѣждаютъ, звеня славою прадѣдовъ. А вы сказали себѣ: „Мужаемся одни! одни возмёмъ предстоящую славу, одни подѣлимся славою прежней. О. диво-ли, братья, и старому помолодѣть! Когда соколъ перелиняетъ, высоко онъ взбиваетъ птицу; не дастъ своего гнѣзда въ обиду.

Да то горе, что князья мнѣ уже не въ помочь; времена ни во что обратились! Вотъ въ городѣ Римовѣ кричатъ подъ саблями половецкими, а Владимиръ князь подъ ранами, скорбь и тоска сыну Глѣбову!

Пѣсть 8-я: Обращеніе къ князьямъ.

Великій князь Всеволодъ, тебѣ не мыслію прилетать издалека, чтобъ отцовскій золотой престолъ поблюсти. Ты можешь Волгу веслами разбрызгать, а Донъ вычерпать шлемами. Если бы ты былъ здѣсь, была бы плѣнница по ногатѣ, а плѣнникъ по рѣзани. Ты можешь и по суку стрѣлять живыми самострѣлами—удалыми сынами Глѣба (Рязанкаго). Ты, смѣлый Рюрикъ и Давидъ, не вы ли золочеными шлемами въ крови плавали? Не ваша ли храбрая дружина рыскаетъ, какъ туры, раненые каленими саблями

Чьрныя туча съ моря идуть, хотятъ прикрыти 4 солньца [1]); а въ нихъ трепещють синіи мълнія: быти грому великому, идти дождю стрѣлами съ Дону великаго.

Ту ся копіемъ приламати, ту ся саблямъ потручати о шеломы половецькыя, на рѣцѣ на Каялѣ [2]), у Дону великаго! О русьская земле! уже за шеломянемь еси!

Се вѣтри, Стрибожи [3]) внуци, вѣють съ моря стрѣлами на храбрыя пълкы Игоревы.

Земля тутьнеть, рѣкы мутьно текуть; пороси поля прикрывають, стязи глаголють [4]).

Половци идуть отъ Дона и отъ моря, и отъ вьсѣхъ странъ, русьскыя полкы оступиша.

Дѣти бѣсови кликомъ поля преградиша, а храбріи Русичи преградиша чьрлеными щиты.

Яр-туре Всеволоде! стоиши на борони, прыщеши на вои стрѣлами, гремлеши о шеломы мечи харалужьными: камо, туръ, поскочаше, своимь златымь шеломомь посвѣчивая, тамо лежать поганыя головы половецькыя, поскепани саблями калеными шеломи

1) 4 солнца, т. е. князей: Игоря, брата его Всеволода, Святослава Ольговича Рыльскаго, ихъ илемянника, и Владиміра Путивльскаго, сына Игорева.

2) По Карамзину, Каяла—названіе рѣки Кагальника, впадающей въ Донъ. Но, по мнѣнію изслѣдователей Смирнова и Барсова, самъ Донъ символизированъ, какъ „Жальрѣка", рѣка горя и слезъ: они производятъ прозваніе Каяла отъ глагола „каяти"—считать кого-нибудь несчастнымъ, достойнымъ сожалѣнія.

3) Стрибогъ-богъ вѣтра.

4) Знамена, шумя отъ вѣтра, какъ бы что-то говорятъ.

sunojn; [1]) kaj en la nuboj tremas blaŭaj fulmoj: forte ekŝondros baldaŭ, kaj sendos la sagojn la pluvego de Dono la granda.

Tie elrompos la rusoj la ponardegojn, tie ili malakrigos la glavojn kontraŭ la kaskoj polovecaj, ĉe la Kajala—rivero [2]) ĉe Dono la granda. Ho rusa lando jam ci estas trans la monto!

Jen la ventoj, Stribogaj [3]) nepoj, blovigas jam sagojn de l'maro al la brava Igorja militistaro.

Ĝemas la tero, malklare fluas la riveroj, kovras la polvo la kampojn, parolas... la standaroj... [4]) La polovecoj venas de Dono kaj de l'maro, kaj deĉiuflanke ili jam ĉirkaŭas la rusan militistaron.

La diablidoj per siaj krioj la kampojn plenigis, kaj la bravaj Rusoj—per purpuraj ŝildoj.

„Jar-tur" (Flambovo) Vsevolod. jen vi staras en batalo, disĵetas la sagojn al la malamikoj, tondrigas la ŝtalajn glavojn je iliaj kaskoj. Kie la brava bovo trarajdas, per sia ora kasko briligante, tie jam kuŝas malpiaj kapoj polovecaj, tie estas disfenditaj per akraj glavoj la kaskoj ovaraj [5])—kaj vi tion faris,

1) 4 sunoj t. e. Igorj lia frato, Vsevolod; ilia nepo—Svjatoslavo. Olegido de Rylsk, kaj filo Igorja Vladimir Putivla.

2) Laŭ la historiisto Karamzin, Kajala estas nomo de l'rivero Kagalki, enfluanta en Donon. Sed laŭ la opinio de l'esplorantoj Smirnov kaj Barsov, la Dono mem estas simboligita, kiel „Kompat-rivero", rivero de ĉagreno kaj larmoj: ili devenigas la alnomon „Kajala" de l'verbo „kajati"—konsideri iun, kiel malfeliĉan, kompatindan.

3) Stribogo—Dio de Vento..

4) Standardoj, bruante pro la Vento, kvazaŭ parolas ion.

5) Avara nacio, vivanta ankoraŭ nuntempe inter la teritorioj Gruzina kaj Ĉerkesa.

въ полѣ незнаемомъ. Вступите же, государи, въ золотыя стремена, за обиду сего времени, за раны Игоря смѣлаго Святославича! Галицкій князь Осмомыслъ Ярославъ! Высоко ты сидишь на своемъ златокованномъ престолѣ, ты подперъ горы Угорскія своими желѣзными полками, заступивъ путь королю, затворивъ ворота Дунаю, метая громадами черезъ облака, суды рядя до Дуная... Грозы твои текутъ по землямъ, отворяешь ты ворота Кіеву. Стрѣляй же, государь, Кончака, поганаго раба, за землю русскую, за раны Игоря. храбраго Святославича. А ты, отважный Романъ и Мстиславъ! Храбрая мысль носитъ умъ вашъ на дѣло. Высоко вы плаваете на дѣлѣ, въ отвагѣ, какъ соколъ ширяясь на вѣтрахъ и стремясь въ ярости одолѣть птицу... У васъ желѣзные нагрудники подъ шлемами латинскими.

Отъ нихъ уже дрогнула земля и многія страны: Хинова, Литва Ятвяги, Деремела и Половцы побросали свои головы подъ тѣ мечи булатные, Но вотъ уже князь Игорь слабѣетъ свѣтъ солнца и деревья не къ добру листья сронили. По Руси, по Сулѣ, враги города подѣлили. а Игорева храбраго войска уже не воскресить! Донъ кличетъ тебя, князь, и зоветъ всѣхъ князей на побѣду.

Храбрые князья Ольговичи готовы на брань...

О, Ингварь и Всеволодъ и всѣ три Мстиславича! Не худого гнѣзда соколы—шестокрыльцы. Не жребіемъ побѣдъ себѣ власть вы стяжали! Гдѣ же ваши золотые шлемы, и ляшскія копья, и щиты? Загородите полю ворота своими острыми стрѣлами, за землю русскую, за раны Игоря, храбраго Святославича.

оварьстіи[1]) отъ тебе, Яръ-туре Всеволоде!

Кая раны дорога, братіе, забывъ чти и живота и града Чрънигова, отня злата стола, и своя милыя хоти, красной Глѣбовны, свычая и обычая.

„jar-tur“ Vsevolod! Ĉu timigos ia vundo, fratoj, tiun, kiu forgesis ĉiun honoron kaj vivon, sian urbon Ĉernigov, kaj la oran patran tronon, kaj la kutimajn ĉarmojn de sia kara amatino, la bela Glébovna!

La kampo de l'batalo. (Kanto III). Fig. de N. Karazin.

Пѣснь 9-я: Воспоминаніе о минувшемъ.

Уже Сула не бѣжитъ серебряными струями къ городу Переяславлю, уже Двина болотомъ течетъ къ тѣмъ грознымъ полочанамъ подъ крикомъ поганыхъ. Одинъ только Изяславъ, сынъ Васильковъ, позвонилъ своими острыми мечами объ шлемы литовскіе, перебилъ онъ славу у дѣда своего Всеслава, а самъ подъ багряными щитами, на кровавой травѣ, пораженъ литовскими мечами, и схватилъ онъ ее (ту славу) на смертный свой одръ и молвилъ: „Дружину твою, князь, птицы крылами покрыли, а звѣри кровь полизали“.

Не было тамъ (съ Изяславомъ) ни брата Брячислава, ни другого Всеволода: одинъ онъ изронилъ жемчужную душу изъ храбраго тѣла, сквозь золотое ожерелье. Пріуныли пѣсни, поникло веселье, трубятъ трубы городенскія. О, Ярославъ и всѣ внуки Всеслава! Опустите же свои знамена. Вложите свои мечи поврежденные! Уже вы отплыли отъ дѣдовской славы!

Вы то своими грамолами стали наводить поганыхъ (литовцевъ) на землю русскую, на область Всеслава. Черезъ свары князей пришло насиліе и отъ земли Половецкой.

На седьмомъ вѣкѣ Трояновомъ бросилъ жребій Всеславъ о дѣвѣ ему милой.

Сжалъ онъ бедрами коня, поскакалъ къ городу Кіеву и коснулся копьемъ золо-

[1]) Аварскій народъ, и до-нынѣ живущій между землями грузинской и черкесской

Пѣснь 4-я: Воспоминаніе объ усобицахъ.

Были вѣщи Трояни [2]), минула лѣта Ярославля, были пълци Ольговы [3]) Ольга Святъславлича: тъй бо Олегъ мечемь крамолу коваше и стрѣлы по земли сѣяше.

Ступаеть въ златъ стремень [4]) въ градѣ Тьмутороканѣ: тоже звонъ слыша давьный великый Ярославль сынъ Вьсеволодъ; а Владиміръ по вься утра уши закладаше въ Черниговѣ [5]); Бориса же Вячеславлича слава на судъ [6]) приведе и на Каялину зелену паполому постла [7]),

2) Т. е. вѣка троянскихъ дѣяній; повѣсти о дѣяніяхъ обитателей древней Трои хорошо были извѣстны въ византійско-славянскомъ мірѣ южныхъ странъ. Разумѣется, и авторъ „Слова" тоже легко могъ знать эти повѣсти.

3) Пѣвецъ вспоминаетъ усобицу Олега, дѣда Игорева, съ Всеволодомъ, отцомъ Владиміра Мономаха.

4) Отправляется на войну. Разсказывая о пораженіи сѣверской дружины половцами,—авторъ невольно вспоминаеть о первомъ походѣ на половцевъ, описанномъ въ лаврентьевской лѣтописи. (Самая древняя русская лѣтопись, писанная на пергаментѣ).

5) Владиміру Мономаху эти раздоры были такъ непріятны, что онъ не хотѣлъ и слышать о нихъ.

6) На судъ Божій, т. е. на смерть.

7) Объясненіе русскаго современнаго перевода этого мѣста. Слово „Каялина" производилось отъ „каяти" — считать несчастнымъ, жалости достойнымъ, переводится въ смыслѣ печальнаго мѣста— „Зеленая паполома" (покрывало) должна обозначать, что это мѣсто былъ зеленый лугъ.

Kanto kvara: Rememoro pri la malpacoj.

Estis aĝoj Trojanaj, [1]) pasis jaroj Jaroslavaj, estis militiroj Olegaj [2]), de Olego Svjatoslavido: tiu Olego forĝadis malpacojn kaj dissemadis sagojn tra la tero.

Li metas la piedon en oran ingon, [3]) ĉe la urbo Tmutorokanj, — kaj al la sono de lia elvoko atentis la granda Jaroslava filo—Vsevolodo; sed Vladimir ĉiutage ŝtopadis al si la orelojn en Ĉernigov; [4]) Borison Vjaĉeslavidon la gloro alkondukis al la juĝo [5]) kaj sur verdan malgajan herbejon ĝi kuŝigis, pro la ofendo Olega, la bravan kaj junan princon.

De tiu sama malgaja herbejo Jaropolko ordonis forpreni sian patron (Izjaslavon) sur la ugraj ĉevaloj al la sankta Sofio, en Kievon.

Tiam en la tempoj de Olego Gorislavido [1]) dissemiĝis kaj kreskis la malpaco; pereadis la vivo de Daĵd-

1) T. e. epokoj de l'agoj Trojanaj. Rakontoj pri la agoj de l'loĝantoj de l'antikva Trojo estis bone konataj en la bizantioslava mondo de l'sudaj landoj. Kompreneble, la aŭtoro de l'Poemo povis ankaŭ facile koni tiujn novelojn.

2) La kantisto rememoras la malpacon de Olego, avo Igorja, kontraŭ Vsevolodo, patro de Vladimir Monomaĥo.

3) Ekiras militon.—Rakontante la malvenkon, kiun faris la polovecoj al la severska anaro,—la aŭtoro nevole rememoras la unuan militiron kontraŭ la polovecoj kies priskribon ni trovas en la Lavrentja kroniko (la plej antikva el la rusaj kronikoj, skridita sur pergamento).

4) Al Vladimir Monomaĥo tiu malpaco estis tre malagrabla, kaj li eĉ ne volis aŭdi pri ĝi.

5) Al la Iuĝo Dia, t. e. al la morto.

того престола Кіевскаго. И кинулся онъ лютымъ звѣремъ о полуночи отъ нихъ, изъ Бѣлграда, повисъ въ синей мглѣ... А на утро вонзилъ шпорами коня, отворилъ ворота Новагорода (Великаго), расшибъ славу Ярославову и помчался волкомъ на Немигу съ Дудутокъ.

На Немигѣ-рѣкѣ не снопы стелютъ—головы молотятъ цѣпами булатными, на току кладутъ жизнь, вѣютъ душу отъ тѣла. Кровавые берега Немиги не зерномъ были засѣяны, засѣяны были костями русскихъ сыновъ.

Всеславъ князь людямъ суды судилъ, князьямъ города рядилъ, а самъ волкомъ рыскалъ въ ночи.

Изъ Кіева онъ еще до пѣтуховъ дорыскивалъ къ Тмутороканю; великому Хорсу волкомъ путь перерыскивалъ. Ему звонили рано въ колокола къ заутренѣ въ Полоцкѣ у Святой Софіи, а онъ въ Кіевѣ звонъ слышалъ! Хоть и вѣщая душа въ храбромъ тѣлѣ, но часто терпѣлъ обиды. Ему то вѣщій Боянъ и прежде разумно припѣвку сказалъ: „Ни хитрому, ни быстрому, будь онъ птицы быстрѣй, не миновать суда Божія!"

О, стонать русской землѣ, вспоминая прежнее время и прежнихъ князей! Того стараго Владиміра нельзя было пригвоздить къ горамъ Кіевскимъ. Его знамена уже стали одни Рюриковы, другія Давыдовы, но врозь развѣваются знамена ихъ.

Пѣснь 10-я: Плачъ Ярославны.

Копья свистятъ на Дунаѣ. И слышенъ голосъ Ярославнинъ: одинокою кукушкою взываетъ онъ съ утра:

за обиду Ольгову, храбра и млада князя.

Сътоя же Каялы Святопълкъ повелѣ отца своего между Угорьскими иноходьцы ко Святѣй Софіи къ Кыеву.

Тогда при Ольгѣ Гориславличи [1]) сѣяшеться и растяшеть усобицами, погыбашеть жизнь Даждьбожа внука [2]), въ княжихъ крамолахъ вѣци человѣкомъ сократишася.

Тогда по русьской земли рѣдъко ратаеве кыкахуть, нъ часто врани граяхуть, трупіа себѣ дѣляче; а галици свою рѣчь говоряхуть, хотять полетѣти на уѣдіе. То было въ ты рати и въ ты пълкы, а сицей рати не слышано.

Пѣснь 5-я: Пораженіе.

Съ заранія до вечера, съ вечера до свѣта летять стрѣлы каленыя, гримлють сабли о шеломы, трещать копія харалужьная въ полѣ незнаемѣ, среди земли половецькыи.

Чьрна земля подъ копыты костьми посѣяна, а кровію польяна,—тугою възъидоша по русьской земли.

Что ми шумить, что ми звенить далече рано, предъ зорями?.. Игорь пълкы заворочаеть: жаль бо ему мила брата Всеволода. Бишася день, бишася другый, третьяго дьне къ полудьнію падоша стязи Игоревы.

Ту ся брата разлучиста на брезѣ быстрой Каялы; ту кроваваго вина не доста; ту пиръ доконьчаша храбріи Русичи: сваты попоиша, а сами

[1]) Олегъ былъ сынъ Святослава, но здѣсь его называютъ Гориславичемъ, потому что своими крамолами онъ причинилъ много „горя“ и себѣ, и всей русской землѣ.

[2]) Пѣвецъ называетъ русскихъ „внуками Даждьбога“, бога солнца.

boga nepo; [2]) pro la princaj malpacoj malpliiĝis la aĝoj de l'homoj.

Tiam en la rusa lando malofte vokadis la plugistoj sed ofte grakadis la korvoj, dividante inter si la kadavrojn. kaj la monedoj inter si paroladis: ili volis ekflugi por manĝi. Tio estis dum tiamaj bataloj kaj tiamaj militoj, sed pri tiela batalo oni ankoraŭ ne aŭdis...

Kanto kvina: Malvenko.

De tagiĝo ĝis vespero, de vespero ĝis la suna lumo flugadas sagoj akregaj, tondras la glavoj ĉe la kaskoj, krakas la ŝtalaj lancoj en la kampo nekonata, meze de l'lando Poloveca. La nigra tero sub la hufoj por ostoj estis semita, per sango verŝita,—ĉagrenon oni rikoltis por la rusa lando.

Kio bruadas, kio sonoradas tiel frue, antaŭ ĉielruĝo?.. Igorj kondukas sian anaron; li do kompatas sian karan fraton Vsevolod. Oni batalis unu tagon, oni batalis la duan, kaj la trian je tagmezo falis la standardoj de Igorj.

Tie la fratoj disiĝis, ĉe bordo de l'rapida Kajala; ne sufiĉe oni havis tie da sanga vino. Tie finis la festenon la bravaj rusoj: morttrinkigis la svatistojn, kaj ili mem falis por la lando rusa.

Fleksiĝas la herbo pro kompato, kaj la arbo pro ĉagreno al la tero kliniĝas.

Kanto sesa: Ploro de l'kantisto,

Jen, fratoj, malgaja tempo venis, jam nian forton la dezerto kaŝis.

[1]) Olego estis filo de Svjatoslav (slava nomo, signifas „sankta gloro“), sed tie oni lin nomas filo de Gorislav (ĉagrena gloro), ĉar, dank' al lia malpacemo, li kaŭzis multe da ĉagreno al si mem, kaj al la tuta rusa lando.

[2]) La kantisto nomas la Rusojn nepoj de Dajdbogo, dio de l'suno.

„Полечу, говоритъ, кукушкою по Дунаю! омочу бобровый рукавъ въ Каялѣ-рѣкѣ, утру князю кровавыя его раны на могучемъ его тѣлѣ. Ярославна плачетъ съ утра въ Путивлѣ на стѣнѣ, приговаривая: „О вѣтеръ, вѣтеръ! Зачѣмъ, господинъ мой, такъ сильно вѣешь? Зачѣмъ ты, на своихъ легкихъ крыльяхъ мчишь ханскія стрѣлки на войско моего милаго?“

Мало-ль тебѣ было въ вышинѣ подъ облаками вѣять, лелѣючи корабли на синемъ морѣ? Зачѣмъ же, господинъ мой, мое веселье ты по ковыли развѣялъ?

Ярославна плачетъ съ утра въ Путивлѣ на стѣнѣ, приговаривая:

„О славный Днѣпръ! ты пробилъ себѣ каменныя горы черезъ землю Половецкую, ты лелѣялъ на себѣ Святославовы ладьи до войска Кобякова, взлелѣй же, господинъ мой, моего мужа ко мнѣ, чтобы не слать мнѣ къ нему слезъ на море съ утра!“ Ярославна плачетъ съ утра въ Путивлѣ на стѣнѣ, приговаривая: „Свѣтлое, о пресвѣтлое солнце! Для всѣхъ ты тепло и красно. Зачѣмъ же, господинъ мой, простерло ты свой горячій лучъ на воиновъ моего мужа?.. Въ полѣ безводномъ жаждою имъ луки свело, печалью имъ тулы замкнуло?...

Пѣснь 11-я: Бѣгство Игоря.

Хлынуло море на полночь; идутъ столпы туманные. Игорю князю Богъ кажетъ путь изъ земли Половецкой въ землю Русскую, къ отцовскому золотому престолу.

Погасла вечерняя заря. Игорь спитъ, Игорь бодрствуетъ; Игорь мыслью поля мѣритъ отъ великаго Дона до малаго Донца. Готовъ конь о полуночи...

полегоша за землю Руськую. Ничить трава жалощами, а древо съ тугою къ земли преклонилось.

Пѣснь 6-я: Плачъ пѣвца.

Уже бо, братіе, невеселая година въстала, уже пустыни силу прикрыла.

Въстала Обида[1]) въ силахъ Дажьбожа внука, въступила дѣвою на землю Трояню, [2]) всплескала лебедиными крилы на синѣмь морѣ, у Дону плещучи, убуди жирьна времена.

Усобица княземь на поганыя погыбе: рекоста бо братъ брату: „се мое, а то-мое же!“ И начаша князи про малое «се великое» мълвити, а сами на себе крамолу ковати, а поганіи съ вьсѣхъ странъ прихождаху съ побѣдами на землю Руськую.

О! далече зайде соколъ [3]), пътиць бья, къ морю.

А Игорева храбраго пълку не кресити. За нимъ кликну Карина [4]).

И Желя [5]) поскочи по Руськой земли, смагу людемъ мычючи въ пламянѣ розѣ. Жены руськыя въсплакашася, а рькучи:

„Уже намъ своихъ милыхъ ладъ ни мыслію съмыслити, ни думою съдумати, ни очи своихъ видѣти, ни золотыхъ своихъ сребреницъ!

[1]) Обида — миѳическая дѣва съ лебедиными крыльями, разносившая горе - злосчастье.

[2]) По преданію, на землю, гдѣ бились Половцы съ Русскими, во времена Римской Имперіи, приходили легіоны императора Траяна.

[3]) Кн. Игорь.

[4]) Каринами назывались плакальщицы на похоронахъ древнихъ славянъ.

[5]) Миѳическая спутница Дѣвы Обиды, вѣстница мертвыхъ, разносившая погребальный пепелъ въ еще пылающемъ рогѣ.

Aperis Ofendo [1]) meze de l'fortaj nepoj Daĵbogaj; eniris la Virgulino la landon Trojanan, eklaŭdis per cignaj flugiloj sur la blaŭa maro, kaj plaŭdante ĉe Dono, memorigis pri la riĉaj tempoj [2]).

Sed pro iliaj malkonsentoj pereigas la princojn la malpiuloj. Frato diris al frato: „tio estas la mia, kaj tio ĉi-same!“—Komencis la princoj pri la malgrandaj aferoj diri „tio estas granda“, kaj fari malpacon unu kontraŭ alia. Kaj la malpiuloj de ĉiui flankoj landon Rusan alkuradis kaj venkadis.

Ho, malproksimen enflugis nia falko, [3]) pelante la birdojn al la maro!—Kaj la Igorja brava anaro ne estas revivigota! Post ĝi ekploregis Karina [4]).

Kaj Jela [5]) ekkuris tra la Rusa lando, disportante al la homoj la funebrajn cindrojn en flamanta korno. La rusaj virinoj ekploris dirante: Ni ne havos plu niajn karajn edzojn, nek per la pensoj nek per deziroj, nek per okuloj ilin ni vidos, kaj la oron—arĝenton plu ne amasigos!“ Ekĝemis, fratoj, Kiev pro ĉagreno, kaj Ĉernigov pro mizero; sopirado disverŝiĝis tra la rusa lando; malĝojo profunda fluas meze de l'tero rusa.

Kaj la princoj kontraŭ si mem malpacojn forĝadis kaj la malpiaj polovecoj, venke alrajdante en la Rusan lan-

[1]) Mita virgulino kun cignaj flugiloj, disportinta ĉagrenon—malfeliĉon.

[2]) Laŭ la tradicio, la regionon, kie bataladis la Rusoj kaj la Polovecoj, en la tempoj de l'Roma Imperio estis venintaj la legionoj de l'imperiestro Trojano.

[3]) Princo Igorj.

[4]) Oni nomis, „Karina“ la ploristinojn ĉe l'enterigoj de l'antikvaj slavoj.

[5]) Mita kunulino de l'Virgulino—Ofendo, kurierino pri la mortintoj, disportanta la funebrajn cindrojn en ankoraŭ flamanta korno.

Свистнулъ Овлуръ за рѣкою: велитъ разумѣть князю. Князя Игоря уже нѣтъ. Воскликнулъ-загудѣла земля; зашумѣла трава, задвигались шатры половецкіе.

А Игорь князь поскакалъ горностаемъ къ тростнику и поплылъ бѣлымъ гоголемъ по водѣ. Метнулся на борзаго коня, соскочилъ съ него босымъ волкомъ, помчался къ лугу Донца и полетѣлъ соколомъ въ туманѣ, бьючи гусей и лебедей на обѣдъ, на завтракъ и на ужинъ.

Когда Игорь соколомъ летѣлъ, тогда Овлуръ мчался волкомъ, отряхая собою студенную росу: надорвали они своихъ борзыхъ коней.—И говоритъ рѣка Донецъ: „О, князь Игорь! Немало тебѣ величія, Кончаку нелюбія, а Русской землѣ веселія!“. Игорь говоритъ: „О, Донецъ! немало величія тебѣ, что лелѣялъ ты князя на волнахъ своихъ: что ты стлалъ ему зелёную траву на своихъ серебряныхъ берегахъ, одѣвалъ его тёплыми туманами, подъ сѣнью зелёнаго дерева, стерёгъ его гоголёмъ на водѣ, чайками на струяхъ, чернядями на вѣтрахъ... Не такова, говорятъ рѣка Стугна. Имѣя тощую струю, поглотивши чужіе ручьи, она прорыла потоки въ кустахъ и юношу князя Ростислава затворила при темныхъ берегахъ Днѣпровскихъ.

И плачется Ростиславова мать по своёмъ юномъ князѣ Ростиславѣ. Уныли цвѣты отъ жалости, а деревья съ печалью къ землѣ наклонились. То не сороки застрекотали: то Гза съ Кончакомъ ѣдутъ по слѣду Игореву.

Тогда вороны не каркали, галки умолкли, сороки не стрекотали, только ползали ползуны. Дятлы своимъ стукомъ указываютъ путь къ рѣкѣ; соловьи весёлыми пѣснями

мати, ни очима съглядати, а злата и сребра ни мало того потрепати!"

А възстона бо, братіе, Кыевъ тугою, а Черниговъ напастьми, тоска разліяся по руськой земли печаль жирьна тече средь земли руськыя.

А князи сами на себе крамолу коваху, а поганіи сами побѣдами нарищюще на руськую землю, емляху дань по бѣлѣ [1]) отъ двора.

Тіи бо два храбрая Святъславлича, Игорь и Вьсеволодъ, уже Лжу убудиста, которую ту бяще успилъ отецъ ихъ, Святославъ грозьный, великій кыевьскій: грозою бяшеть; притрепалъ своими силными пълкы и харалужьными мечи; наступи на землю половецькую, притопъта хълмы и яругы, възмути рѣки и озера, иссуши потоки и болота, а поганаго Кобяка [2]) изъ луку моря, отъ желѣзныхъ великыхъ пълковъ половецькихъ, яко вихръ, выторже. И падеся Кобякъ въ градѣ Кыевѣ, въ гридьницѣ Святославли.

Ту Нѣмьци и Венедици, ту Грьци и Морава поють славу Святославлю, каютъ князя Игоря, иже погрузи жиръ въ дънѣ Каялы, рѣкы Половецкыя, Русьскаго злата, насыпаша ту.

Игорь князь высѣдѣ изъ сѣдла злата, а въ сѣдло кощіево. Уныша бо градомъ забралы, а веселіе пониче.

Пѣснь 7-я: Сонъ Святослава.

А Святъславъ мутенъ сонъ видѣ въ Кыевѣ, на горахъ, си ночь. «Съ вечера одѣвасте мя, рече, чьрною паполомою, на кровати тисовѣ;

1) Названіе древней русской серебряной монеты, замѣнившей цѣнность мѣха.

2) Половецкій ханъ, котораго Святославъ разбилъ и взялъ въ плѣнъ въ 1184 г.

don, prenadis depagon po unu „b e l o" [1]) de ĉiu korto. Tiuj du bravaj Svjatoslavidoj, Igorj kaj Vsevolod, denove vekis la Malveron, kiun dormigi patro ilia, Svjatoslavo timiga, granda princo kieva, li estis, kiel fulmotondro, detruante per sia forta anaro kaj ŝtalaj glavoj; distredis [2]) montetojn kaj kavegojn, malklarigis riverojn kaj lagojn, sekigis torentojn kaj marĉojn, kaj la malpian K o b j a k o n [3]) de l'kurba marbordo el la fera granda militistaro poloveca, kiel ventturnon forportis (eltiris). Kaj falis Kobjako en la urbo Kievo, en la palaco Svjatoslava.

Jen la Germanoj kaj Venecianoj jen la Grekoj kaj Moravoj kantas gloron al Svjatoslavo, sed princon Igorj riproĉas, kial li dronigis ricaĵojn funde de Kajalo, rivero Peloveca, rusan oron ĝin ensutinte.

Tie Igorj—princo la oran selon forlasis kaj selon de kaptito suriris. Malĝojo, plenigis la urbojn kaj la ĝojo malpliiĝis.

Kanto sepa: Sonĝo de Svjatoslavo.

Kaj Svjatoslavo konfuzan songon vidis en Kievo, sur la montoj, tiun nokton. „De vespero, diris li (al siaj bojaroj [4]) oni vestadis min per nigra kovrilo, sur lito tabula; oni ĉerpadis por mi blaŭan vinon, kun veneno miksitan, oni ŝutadis sur min grand-

1) „B e l o" aŭ „b e l k a" (sciuro) estis la nomo de antikva rusa arĝenta monero, anstataŭinta la valoron de felo.

2) Dispremis, disbatis per la ĉevalaj hufoj: komparu—„Serpento, kiun homoj t r e d i s" („Mocart kaj Saljeri"—de A. Puŝkin, trad. de Vsev. Lojko).

3) Ĥano poloveca, kiun Svjatoslavo disbatis kaj kaptis en la jaro 1184.

4) Eminenta anaro.

свѣтъ возвѣщаютъ. И говоритъ Гза Кончаку: „Когда соколъ летитъ къ гнѣзду, то соколёнка мы разстрѣляемъ своими золочеными стрѣлами".

Отвѣчаетъ Гзѣ Кончакъ; „Когда соколъ летитъ къ гнѣзду, то соколёнка мы опутаемъ красною дѣвицею! И говоритъ Гза Кончаку:" Когда мы окутаемъ его красною дѣвицею,—не будетъ у насъ ни соколёнка, ни красной дѣвицы, и почнутъ насъ тогда бить птицы въ полѣ Половецкомъ".

Пѣснь 12-я: Возвращеніе Игоря и заключеніе.

„Сказалъ Боянъ и о годинѣ Святославовой онъ же пѣснотворецъ стараго времени—Ярославова, Олегова. „Князь! Хоть и тяжко головѣ безъ плечъ, но плохо и тѣлу безъ головы". Такъ и русской землѣ безъ Игоря.

Свѣтитъ солнце на небѣ; Игорь князь—въ Русской землѣ. Поютъ дѣвы на Дунаѣ; несутся пѣсни черезъ море до Кіева.

Идетъ Игорь по Боричеву къ святой Богородицѣ Пирогощей. Рады всѣ страны веселы города. Пѣли пѣснь старымъ князьямъ, а потомъ молодымъ пѣть станемъ: „Слава Игорю Святославичу, буй-туру Всеволоду, Владимиру Игоревичу! Да здравствуютъ князья и дружина, поборая за христіанъ на полчища невѣрныхъ! Слава князьямъ и дружинѣ! Аминь.

чьрпахуть ми синее вино съ трудомъ смѣшено; сыпахуть ми тъщими тулы поганыхъ толковинъ женьчюгъ на лоно и нѣгуютъ мя.

Уже дъскы безъ кнѣса въ моемъ теремѣ златоверсѣмь. Вьсю нощь съ вечера бусови врани възграахуу, у Плѣсньска[1]) на болони[2]) бѣшя дебрь, кыяне[3]) же съшли къ синему морю.

И рькоша бояре князю: „Уже, княже, туга умъ полонила; себо два сокола слетѣста съ отьня стола злата, поискати града Тьмутороканя, а любо испити шеломомь Дону; уже соколома крильца припѣшали поганыхъ саблями, а самого опуташа въ путины желѣзьны“.

Темно бо бѣ въ 3 день: два сольнца помьркоста, оба багряная стълпа погасоста, а съ нима молодая мѣсяца, Олегъ и Святъславъ тьмою ся поволокоста и въ море погрузиста, и великое буйство подаста хинови.

На рѣцѣ на Каялѣ тьма свѣтъ покрыла, по русьской земли прострошася Половьци, акы пардуже гнѣздо.

Уже снесеся хула на хвалу; уже тресну нужда на волю; уже връжеся дивъ на землю.

Се бо готьскыя красныя дѣвы въспѣша на березѣ синему морю, звоня руськымъ златомъ: поютъ время Бусово[4]), лелѣють месть Шароканю. А мы уже, дружина, жадьни[5]) веселія.

Тогда великый Святъславъ изрони злато слово, съ слезами смѣшено, и рече: „О моя сыновьца, Игорю и Вьсеволоде! рано еста начала половецькую землю мечи цвѣлити, а себѣ славы искати; нъ нечестьно одолѣсте, нечестьно бо кровь поганую проліясте. Ваю храбрая серьдца въ жестоцѣмь харалузѣ скована, а въ буести закалена. Се ли сътвористе моей серебренѣй сѣдинѣ!

А уже не вижду власти сильнаго и богатаго и многовои брата моего Ярослава съ Черниговьскими былями, съ Могуты.

И съ Татраны, и съ Шельбиры, и съ Топчакы, и съ Ревугы, и съ Ол-

[1]) Городъ въ теперешней Волынской губ.,— Плесковъ.

[2]) Ровъ между двумя валами, окружавшими укрѣпленный городъ.

[3]) Кіевляне, по преданію, однимъ изъ главныхъ основателей Кіева былъ Кій. му морю».

[4]) Готы, жившіе по берегу Чернаго моря, въ Тмуторакани, въ половинѣ XI в., были покорены половцами, побѣда, одержанная половцами, могла доставить готскимъ дѣвамъ русское золото.

[5]) Бусъ и Шароканъ—половецкіе ханы.

pecajn perlojn el la malplenaj sagujoj de l'malpiaj polovecoj kaj oni dorlotadis min. Estas la tabuloj jam sen pinjono sur mia palaco ortegmenta. Kaj la tutan nokton de vespero kriadis fumkoloraj korvoj; ĉe Plesnsko[1]) en la fosaĵo[2]) estis densa arbaro; la Kianoj[3]) jam alpaŝis al la blaŭa maro“.

Kaj diras la bojaroj al la princo: „Jam, princo, ĉagreno animon ekkaptis... Ĉar du falkoj deflugis de l'patra ora trono, por serĉi la urbon Tmutorakanj, aŭ, eble, trinki per kasko el Dono; jam la glavoj de l'malpiuloj forhakis al la falkoj flugilojn, kaj ili mem estas en ferajn katenojn metitaj“.

Mallume estis la trian tagon: du sunoj mallumiĝis, ambaŭ purpuraj kolonoj estingiĝis, kaj kun ili ankaŭ du junaj lunoj—Olego kaj Svjatoslavo— per mallumo kovriĝis, kaj en la maro subakviĝis, kaj tio treege la ĥanon kuraĝigis.

Ĉe la rivero Kajala jam la mallumo kovris la lumon, kaj tra la rusa lando etendiĝis la polovecoj, kvazaŭ linka nesto.

Jam mallaŭdo superas la laŭdon, jam en ĝeno estas nia libereco; jam enflugis Divo teron.

Jen ekkantis gotaj belaj virgulinoj, ĉe bordo de l'blaŭa maro, sonorigante la rusan oron[4]); ili kantas la tempojn de Buso, ili revas pri la venĝo Sarokauja[5]).

Kaj ni, via anaro, jam estas sen gajeco!

Tiam la granda Svjatoslavo faligis orajn parolojn, kun larmoj miksitajn, kaj diris: Ho miaj filoj Igorj kaj Vsevolodo! Frue vi komencis detrui per glavoj la landon polovecan kaj serĉi por si tie gloron... Sed ne kun honoro vi venkis, ĉar ne pro honoro vi malpian sangon verŝigis. Viaj bravaj koroj—el forta ŝtalo forĝitaj kaj en kuraĝeco provitaj, sed kion do vi faris al mia arĝenta grizaĵo!

Jam mi ne vidas la potencon de l'forta kaj riĉa kaj anaregon havanta, frato mia Jaroslavo, kun Ĉernigovaj batalantoj, kun Mogutoj, kaj Tatraaoj,

[1]) Urbo en la nuna Volynja gubernio— Pleskovo.

[2]) Fosaĵo inter du remparoj, ĉirkaŭintaj la fortikigitan urbon.

[3]) Kievanoj; laŭ la tradicio, unu el la ĉefaj fondintoj de Kielv estis Kij.

[4]) La Gotoj, vivintaj laŭborde de l'Nigra maro, ĉe Tmutorakanj, mezo de l'XI-a centjaro, estis submetitaj de l'polovecoj; la venko, kiun atingis la polovecoj povis liveri rusau oron al la gotaj virgulinoj.

[5]) Buso kaj Ŝarokano — polovecaj ĥanoj.

бѣры: [1]) тіи бо бесъ щитовъ съ засапожникы кликомъ пълки побѣждають, звонячи въ прадѣднюю славу. Нъ рекосте: „Мужаимъся сами, преднюю славу сами похытимъ, а заднюю ся сами подѣлимъ?

А чи диво ся, братіе, стару помолодити?

Коли соколъ въ мытехъ бываеть высоко птиць възбиваеть [2]), не дасть гнѣзда своего въ обиду.

Нъ се зло, княже, — ми не пособіе; наниче ся годины обратиша; се у Римѣ [3]) кричать подъ саблями Половецкыми, а Володимиръ подъ ранами; туга и тоска сыну Глѣбову.

Пѣснь 8-я: Обращеніе къ князьямъ.

Великій княже Вьсеволоде! [4]) не мыслію ти прилетѣти издалеча, отьня злата стола поблюсти: ты бо можеши Волгу веслы раскропити, а Донъ шеломы выльяти; аже бы ты былъ, то была бы чага по ногатѣ [5]), а кощей — по рѣзанѣ [6]). Ты бо можеши по суху живыми шереширы стрѣляти, удалыми сыны Глѣбовы. Ты, буй Рюриче и Давыде! Не ваю ли злачеными [7]) шеломы по крови плаваша? не ваю ли храбрая дружина рыкають акы тури, ранени саблями калеными на полѣ незнаемѣ? Въступита, господина, въ злата стремена за обиду сего времени, за землю руськую, за раны Игоревы, буего Святъславлича.

Галичькы Осмомысле Ярославле [8])! Высоко сѣдиши на своемь златокованьнѣмъ столѣ, подперъ горы Угорьскыи [9]) своими желѣзными пълкы, заступивъ королеви [10]) путь, затворивъ Дунаю ворота, меча бремены чрезъ облакы, суды рядя до Дуная. Грозы твоя по землямъ текуть;—отворяеши Кыеву вра-

[1]) Названія племенъ, входившихъ въ составъ дружины Ярослава Черниговскаго.

[2]) Особенно цѣнились соколы перелинявшіе.

[3]) Г. Римовъ, взятый Половцами послѣ пораженія Игоря, упоминается въ Ипатьевской лѣтописи.

[4]) Князь Суздальскій († 1212), сынъ Юрія Долгорукаго, который сидѣлъ на Кіевскомъ престолѣ.

[5]) Монета; 4 ногаты составляли куну.

[6]) Самая мелкая монета.

[7]) Сыны Ростислава, внуки Мстислава Великаго.

[8]) († 1187) Тесть Игоря Святославича, господствовалъ отъ Карпатскихъ горъ до устья Серети и Прута.

[9]) Венгерскія,—Карпаты.

[10]) Венгерскому.

kun Ŝelbiroj kaj Topĉanoj, kaj Revutoj kaj Olberoj: [1]) ili sen ŝildoj, per solaj tranĉiloj kaj krioj militistaron venkadis, sonorigante prapatran gloron. Sed vi diris: Ni ekmilitu solaj, estontan gloron ni mem ekkaptos, kaj la estintan inter ni nur dividos.

Kaj ĉu ne povas, fratoj, maljunulo juniĝi?

Falko, plumaron ŝanĝinta, [2]) forte la birdojn forpelas; li ne lasas ofendi sian neston!

Sed ho ve, la princoj al mi nehelpas aliaj tempoj alvenis. Ĉe Rimo [3]) oni krias sub la glavoj polovecaj, kaj Volodimir—sub la vundoj; ĉagrenon kaj malĝojon havas filo Gleba!

Kanto oka. Admono al la princoj.

Granda princo Vsevolod [4])! Ne en pensoj nur vi povas alflugi de malproksime, por defendi la patran oran tronon. Vi povas la Volga'n per remiloj disŝprucigi kaj la Donon per kaskoj elĉerpi.

Se vi ĉi tie estus, oni havus kaptitinon por nogato [5]) kaj kaptiton por rezano [6]). Ĉar vi povas sur la seka tero pafadi per vivantaj mempafiloj, per la bravaj filoj de Glebo.

Vi bravaj Rjurik kaj Davido! [7])

Ĉu vi ne naĝadis en sango, kun viaj kaskoj orumitaj? Ĉu ne via brava anaro blekegas, kiel bovoj vunditaj per akraj glavoj en kampo nekonata?

Metu viajn piedojn, landestroj, en la orajn ingojn, pro la ofendo de l'nuna tempo, pro la lando Rusa, pro la vundoj de Igorj, brava Svjatoslavido!

Gáliĉa Multopensa [8]) Jaroslavo [9]) Alte vi sidas sur via orforĝita trono, vi subtenas la Ugorajn [10]) montojn per via fera militistaro, barinte la vojon al la reĝo [11]), ne lasinte pasi

[1]) Nomoj de l'gentoj el kiuj estis konsistanta la anaro de Jaroslavo Ĉernigova.

[2]) Aparte estis ŝatataj falkoj, ŝanĝintaj plumaron.

[3]) La urbo Rimov, okupita de l'polovecoj post la malvenko de Igorj, estas citita en la Ipata kroniko.

[4]) Princo Suzdala († 1212), filo de Jurij Dolgorukij (Iongmanulo). okupinta la Kievan tronon.

[5]) Monero; 4 nogatoj valoris 1 kuno.

[6]) La plej malgranda monero.

[7]) Filoj de Rostislavo, nepoj de Mstislavo la granda.

[8]) En la originalo: Osmomyslo; preciza traduko: okpensa.

[9]) († 1187) Bopatro de Igorj Svjatoslavido, regadis de l' Karpataj montoj ĝis la enfluejo de l'riveroj Seretj kaj Prut.

[10]) Hungaraj Karpatoj.

[11]) Hungara.

та, [1]), стрѣляеши съ отьня злата стола салтаны за землями...

Стрѣляй, господине, Кончака, поганаго кощея, за землю руськую, за раны Игоревы, буего Святъславлича!

А ты, буй Романе и Мьстиславе! [2]) храбрая мысль носить ваю умъ на дѣло. Высоко плаваеши на дѣло въ буести, яко соколъ на вѣтрѣхъ ширяяся, хотя пътичу въ буйствѣ одолѣти.

Суть бо у ваю желѣзьныя паперзи подъ шеломы латиньскыми!

Тѣми тресну земли и многы страны: Хинова, Литва, Ятвязи [3]) Деремела [4]) и Половьци сулици своя повергоша, а главы своя подклониша подъ тыи мечи харалужьныи.

Нъ уже, княже Игорю, утьрпѣ солньцю свѣтъ, а древо не бологомь листвіе срони: поРъси и по Сулѣ [5]) градѣ подѣлиша.

А Игорева храбраго пълку не кресити. Донъ ти, княже, кличеть и зоветь князи на побѣду.

Ольговичи, храбрыи князи, доспѣли на брань, Ингварь и Вьсеволодъ и вьси три Мьстиславичи [6]) не худа гнѣзда шестикрильци [7]). Не побѣдьными жребіи себѣ власти расхытисте. Кое ваши златыи шеломы и сулицы ляцькыи и щиты? Загородите полю ворота своими острыми стрѣлами за землю руськую, за раны Игоревы, буего Святъславлича.

Пѣснь 9-я: Воспоминаніе о минувшемъ.

Уже бо Сула не течетъ сребреными струями къ граду Переяславлю, и Двина болотомъ течеть онымъ грозьнымъ Полочаномъ подъ кликомь поганыхъ. Единъ же Изяславъ [3]), сынъ Васильковъ, позвони своими острыми мечи о шеломы литовьскыя; притрепа славу дѣду своему Вьсеславу, а самъ подъ чьрлеными щиты на кровавѣ травѣ притрепанъ литовьскыми

[1]) т. е. защищаешь этотъ городъ, даешь ему возможность жить въ безопасности.

[2]) Романъ Волынскій († 1205) „имъ же Половцы дѣти стращаху“.

Мстиславъ—братъ Ингваря и Всеволода—въ 1184 г. первый ударилъ на половцовъ и многихъ изъ нихъ плѣнилъ.

[3]) Жители Полѣсья.

[4]) Имя какого-то Латышскаго племени.

[5]) Притоки Днѣпра.

[6]) Ингварь, Всеволодъ и Мстиславъ названы Мстиславичами по дѣду своему Мстиславу.

[7]) Три героя-орла, у всѣхъ вмѣстѣ 6 крылъ.

[8]) Князь Полоцкій, убитый Литовцами въ 1183.

Dunaon, ĵetante pezaĵojn tra nubojn, armante la ŝipojn ĝis Dunao... Via fulmontondro fluadas tra la landoj; vi malfermas al Kievo la pordegon [1]), vi pafadas de l'patra ora trono al sultanoj trans la limoj...

Ekpafu do, landestro, Konĉakon, malpian sklavon pro la lando rusa, pro la vundoj de Igorj, brava Svjatoslavido.

Kaj vi, bravaj Romano kaj Mstislavo [2])! Kuraĝa penso instigas vin al faroj. Alten vi ekflugas pro kuraĝo, kiel falko, etendanta la flugilojn en aero, volante kuraĝe venki la birdon.

Vi havas ja ferajn armaĵojn kaj latinajn kaskojn.

Ili tremigis jam teron kaj multajn landojn:

Hananoj, Litvoj, Jatvjagoj [3]), Deremela [4]) kaj Polovecoj siajn lancojn teren ĵetis kaj siajn kapojn klinis sub tiujn glavojn ŝtalajn. Sed jam, princo Igorj, suna lumo malpliiĝis, kaj la arbo ne por bona signo sian foliaron faligas. Ĉe Roso kaj ĉe Sulo [5]) urbojn dividinte.

Kaj Igorja brava anaro ne estas revivigota! Dono krias vian nomon, princo, kaj alvokas princojn por la venko.

Olegidoj, bravaj princoj, estas pretaj por milito...

Ho Ingvaro, kaj Vsevolodo, kaj ĉiuj tri Mstislavidoj [6]), ne el malbona nesto sesflugiluloj [7])!—Ne per venkoj vi akiris potencon de l'sorto!

Por kio vi havas orajn kaskojn, kaj lahajn lancojn kaj ŝildojn? Ekbaru la vojon sur kampo per viaj akraj sagoj pro la lando Rusa, pro la vundoj de Igorj, brava Svjatoslavido.

Kanto naŭa: Rememoro pri la pasinto.

Jam Sula ne fluas per arĝentaj fluetoj al la urbo Perejaslavla, sed Dvina tra marĉon fluas al tiuj minacaj Polockanoj sub la krioj de l' malpiuloj. Sola Izjaslavo [8]) filo de Vasilko, eksonoris per siaj akraj glavoj ĉe la litvaj kaskoj; li forrabis la gloron de sia avo Vseslavo, kaj li mem sub purpuraj ŝil-

[1]) T. e. vi defendas tiun urbon, lasas ĝin vivi sen danĝero.

[2]) Romano Volynia († 1205); „per la la Polovecoj „timigis la infanojn“ Mstislavo—frato de Ingvaro kaj Vsevolodo, en la jaro 1184 la unua atakis la polovecojn kaj kaptis multajn el ili.

[3]) Loĝantoj de Polesje (Artbara lando)

[4]) Nomo de ia latva gento.

[5]) Alfluantoj de Dnepro.

[6]) Ingvaro, Vsevolodo kaj Mstislavo estas nomataj Mstislavidoj, je l'honoro de ilia avo, Mstislavo la Granda.

[7]) Tri herooj—agloj: ĉiuj kune havas 6 flugilojn.

[8]) Princo Polocka mortigita de l' Litvoj en la jaro 1183.

мечи и схотию на кровать и рекъ: „Дружину твою, княже, пътици крилы пріодѣша, а звѣри кровь полизаша“.

Не быть ту брата Брячислава, ни другаго Вьсеволода: единъ же изрони женьчюжьну душу изъ храбра тѣла, чрезъ злато ожереліе. Уныли голоса, пониче веселіе, трубы трубять Городеньскыи [1]).

Ярославе и вьси внуци Вьсеславли! уже понизите стяги своя, воньзите своя мечи вережены, уже бо выскочисте изъ дѣдьней славы.

Вы бо своими крамолами начасте наводити поганыя на землю руськую, на жизнь Вьсеславлю, которою бо бѣше насиліе отъ земли Половецкыи.

На седьмомъ вѣцѣ Трояни [2]) връже Вьсеславъ жребій о дѣвицю себѣ любу.

Тъй клюками подпръся о кони и скочи къ граду Кыеву, дотчеся стружіемъ злата стола Кыевьскаго. Скочи отъ нихъ лютымъ звѣремъ въ плъночи изъ Бѣлаграда, обѣсися ситѣ мьглѣ; утръже вонзи стрикусы, отвори врата Новуграду разбише славу Ярославу скочи влъкомъ до Немиги съ Дудутокъ [3]).

На Немизѣ [4]) снопы стелють головами, молотятъ цѣпы харалужьными, на тоцѣ животъ кладутъ, вѣють душу отъ тѣла. Немизѣ кровави брези не бологомь бяхуть посѣяни,— посѣяни костьми русьскихъ сыновъ.

Вьсеславъ князь людямъ судяше, княземъ грады рядяше, а самъ въ ночь волкомъ рыскаше [5]).

Изъ Кыева дорыскаше до куръ, Тьмутораканя, великому Хърсови [6]) вълкомъ путь прерыскаше. Тому въ Полотьскѣ позвониша заутренюю рано у святыя Софеи въ колоколы, а онъ въ Кыевѣ звонъ слышаше. Аще и вѣща душа въ дръзѣ тѣлѣ нъ часто бѣды страдаше. Тому вѣщій Боянъ и

[1]) Городно, гдѣ княжилъ Изяславъ, находится въ Пинскомъ уѣздѣ Минской губ.

[2]) Вѣци Трояни — времена Троянскихъ дѣяній, сказаніе о которыхъ было распространено въ средніе вѣка. Семь—вообще эпическое число. Почему здѣсь упоминается о Троянскихъ дѣяніяхъ, еще не выяснено.

[3]) По мнѣнію Карамзина, мѣстечко близь Новгорода.

[4]) Битва на р. Немигѣ (впадаетъ въ Свислочь въ теперешней Минской губ.) была слѣдствіемъ занятія Новгорода Вселавомъ.

[5]) Всеславъ, „его же роди мати отъ волхованья“, по словамъ лѣтописи, представляется здѣсь въ видѣ оборотня.

[6]) Богъ солнца.—Всеславъ поспѣвалъ до солнечнаго восхода.

doj sur sanga herbo per litvaj glavoj mortigita estas kaj li kaptis ĝin (tiun gloron) sur sian mortliton kaj diris: „Vian anaron, princo, la birdoj per flugiloj kovris kaj la bestoj sangon lekis“!

Ne estis tie (kun Izjaslavo) nek frato Brjaĉislaro, nek alia Vsevolodo: sola li ellasis perlan animon de l'brava korpo tra oran kolringon.—Malĝojiĝis la voĉoj, malpliiĝis la gajeco, trumpetoj trumpetas en Gorodno [1]).

Jaroslavo kaj ĉiuj nepoj de Vseslavo! Malsuprenigu do viajn standardojn, kaŝu viajn glavojn difektitajn. Jam vi elsaltis de l'ava gloro. Vi ja per viaj malpacoj komencis altiri la malpiulojn (litvojn) en rusan landon, heredaĵon Vseslavan. Tien envenis superforto de l' lando Poloveca.

Je l' sepa aĝo Troja [2]) eklotis Vseslavo pri la virgulino amato.

Kunpremis li per kruroj la ĉevalon, eksaltis al la urbo Kievo kaj altuŝis per la lanco la oran tronon Kievan. Kaj de tie, de la Blanka urbo, li forsaltís la sovaĝa besto—sin kaŝinte en nebulo... Je l'mateno li ekspronis la ĉevalon, malfermis la pordegon de Novogrado (la Granda), disbatante la gloron Jaroslavan, kaj ekkuregis, kiel lupo, al la Nemiga de l' Dudutki [3]).

Ĉe Nemiga [4]) ne la garbojn oni dissternas, sed kapojn oni draŝas per ŝtataj draŝiloj, sur la draŝejon oni metas la vivon, la animon de l'korpo disigante. Sangaj bordoj de Nemiga ne per bono (greno) estis semitaj; ili estis semitaj per la ostoj de l'rusidoj.

Vseslavo [5]) princo la popolon juĝadis, al la princoj urbojn destinadis, kaj li mem nokte, kiel lupo, kuregadis.

El Kievo li antaŭ la koka kriado alkuradis Tmutorakanjon, kiel lupo, li la grandan Ĥorson [6]) antaŭkuregis. Al li en Polocko oni sonoradis por frumatena diservo ĉe Sankta Sofio, kaj tiun sonoradon en Kievo aŭdadis.

[1]) Gorodno, kie regis Izjaslavo, troviĝas en la Pinska distrikto de l' Minska ĝubernio.

[2]) „Aĝoj Trojaj“—tempoj de l' agoj en Trojo, legendoj pri kiuj estis disvastiĝitaj dum la mezepoko. 7 estas nombro, ordinare uzata en epopeo.—Kial oni tie parolas pri la Trojaj agoj, ne estas ankoraŭ klarigita.

[3]) Laŭ Karamzin, urbeto apud Novgorodo.

[4]) La batalo ĉe la rivero Nemiga (enfluas Svisloĉon, en la uana Minska gubernio) okazis dank' al tio, ke Vseslavo estis okupinta Novgorodon.

[5]) Vseslavo, „kiun la patrino naskis, dank' al sorĉado“, laŭ diro de l' kroniko estas tie prezentata, kiel aliformiĝulo.

[6]) Dio de l' suno; Vseslavo sukcesis alkuri antaŭ sunleviĝo.

пьрвое припѣвку смысленый рече: „Ни хытру, ни горазду, ни пътичю горазду, суда Божія не минути!“ [1])

О! стонати русьской земли, потянувъши пьрвую годину и пьрвыхъ князей! Того стараго Владимира не льзѣ бѣ пригвоздити къ горамъ Кыевьскымъ; сего бо нынѣ сташа стязи Рюриковы, а друзіи—Давидовы; нъ розинося имъ стязи.

Пѣснь 10-я: Плачъ Ярославны.

Коніа поють на Дунаи. Ярославнинъ [2]) гласъ слышить, зегзицею [3]) незнаемь рано кычеть:

„Полечю, рече, зегзицею, по Дунаеви [4]), омочю бебрянъ рукавъ въ Каялѣ рѣцѣ, утру князю кровавыя его раны на жестоцѣмъ его тѣлѣ“. Ярославна рано плачеть въ Путивлѣ на забралѣ, а рькучи [5]):

„О вѣтре, вѣтрило! чему, господине, насильно вѣеши? Чему мычеши хиновьскыя стрѣлъкы на своею нетрудьною крыльцю на моея лады вои?

Мало ли ти бяшеть горѣ подъ облакы вѣяти, лелѣючи корабли на синѣ морѣ? Чему, господине, мое веселіе по ковылію развѣя?

Ярославна рано плачетъ Путивлю-городу на забралѣ, а рькучи:

„О Днѣпре Словутичю! [6]) ты пробилъ еси каменьныя горы сквозѣ землю половецькую; ты лелѣялъ еси на себѣ Святославли носады до пълку Кобякова: възлелѣй, господине, мою ладу къ мнѣ, абыхъ не сълала къ нему слезъ на море рано“.

Ярославна рано плачеть въ Путивлѣ на забралѣ, а рькучи: Свѣтлое и тресвѣтлое сълньце! вьсѣмъ тепло и красьно еси: чему, господине,

[1]) Припѣвка Баяна встрѣчается и въ русскихъ былинахъ: „Суда Божія на добромъ конѣ не объѣхати“.

[2]) Евфросинія, дочь Ярослава Галицкаго, съ 1184 г. вторая супруга Игоря.

[3]) Горюющія женщины въ русской народной поэзіи обыкновенно уподобляются кукушкѣ.

[4]) Въ русскихъ народныхъ пѣсняхъ встрѣчается представленіе, что Дунай течетъ подъ Кіевомъ. Вообще, въ пѣсняхъ и даже пословицахъ постоянно встрѣчается имя Дуная. Авторъ „Слова“ назвалъ Донъ „Дунаемъ“, какъ общимъ поэтическимъ названіемъ всякой рѣки.

[5]) Это какъ бы припѣвка, которою начинается каждый изъ трёхъ куплетовъ ея плача. Путивль—удѣлъ Владиміра Игоревича, въ нынѣшней Курской губ.

[6]) Въ малорусскихъ думкахъ Днѣпръ именуется Словутой (славный, знатный).

[7]) Днѣпровскіе пороги.

Profetan animon li havis en brava korpo, sed tamen ofte mizerojn suferis. Pri li la profeta Bojano saĝa alkanton diris: „Nek ruzulo, nek rapidfarulo, nek birdsuperulo—la juĝon Dian neniu evitos! [1]).

Ho! ĝemadas la rusa lando, rememoriĝante la antaŭan tempon kaj la antaŭajn princojn! La antikvan Vlarimiron ne eble estis deteni ĉe l' Kievaj montoj! El liaj standardoj nun unujn prenis Rjurik, aliajn—Davido, kaj dise flugadas iliaj standardoj.

Kanto deka: Ploro de Jaroslavna.

Lancoj siblas ĉe Dunao.

Jaroslavna [2]) voĉo aŭdiĝas, Kukolo nekonata [3]) frumatene krias: „Mi ekflugos, diras, mi—kukolo, laŭ Dunao [4]), trempos kastoran manikon en Kajal-rivero, mi viŝos al la princo liajn sangajn vundojn sur la forta korpo“.

Jaroslavno frue ploras en Putivlo, ĉe la muro, dirante [5]):

„Ho vento, vento! Kial potenculo, ci fortege blovas? Kial alpelas la ĥanajn arkistojn sur ĉiaj malpezaj flugiloj al la anaro de mia edzo kara?

Ĉu—ne vaste blovi supre, sub la nuboj movante vartante la ŝipojn sur la blaŭamaro? Kial do, potenculo, mian gajecon laŭ stiparo disblovigis?

Jaroslavno frue ploras en Putivlo—urbo, ĉe la muro, dirante: „Ho Dnepro Slovutido [6])! Ci trabatis la ŝtonajn montojn [7]) en la lando poloveca, ci portadis sur si la „nosadojn“ (ŝipojn) Svjatoslavajn ĝis la militistoj Kobjakaj, Revenigu do, potenculo, mian edzon al mi, por ke mi frue larmojn al li maron ne sendu!

Jaroslavno frue ploras en Putivlo, ĉe la muro, dirante: „Hela, trifoje hela suno! Por ĉiuj ci estas varma kaj bela...

[1]) La eldiron de Bojano oni renkontas ankaŭ en rusaj epopeoj („bylinoj“). „La juĝo Dia sur bona ĉevalo ne estas preterrajdota.

[2]) Evfrosinio, filino de Jaroslavo, princo de Galiĉ. de l'jaro 1184-a, dua edzino de Igorj.

[3]) Malĝojantaj virinoj en la rusa popola poezio estas ordinare similigataj al kukolo.

[4]) En rusaj popolaj kantoj oni renkontas la ideon, ke Dunao fluas ĉe Kievo. Ĝenerale, en kantoj kaj eĉ proverboj oni ĉiam renkontas la nomon „Dunao“. La aŭtoro de l, „Poemo“ nomas Donon „Dunao“, kiel komuna poeta nomo de ĉiu rivero.

[5]) Tio estas kvazaŭ rekantaĵo, per kiu komenĉas ĉiu el tri strofoj de ŝia ploro Putivlo, apanaĝo de Vladimir Igorjido, troviĝas en la nuna Kurska gubernio.

[6]) En malgrandrusaj kantoj Dnepro estas nomata slovuta (glora, fama).

[7]) Ctonaĵoj, barantaj la Dnepron—riveron.

простре горячюю свою лучю на ладѣ вои? въ полѣ безводнѣ жаждею имъ лукы съпряже, тугою имь тули затъче?

Пѣснь II-я: Бѣгство Игоря.

Прысну море полунощи; идуть сморчи мьглами. Игореви 1) князю Богъ путь кажеть изъ земли поло-

Kial ci, potenculo, ĵetadis varmegajn ciajn radiojn al anaro edza?

Sur la kampo senakva la soifo ne lasis pafarki iliajn sagujojn la ĉagreno fermis!

Kanto dekunua: Forkuro de Igorj,

Ekondiĝis la maro je noktmezo; le) viĝas tromboj tra nebuloj. Al Igorj—[1]

Jgorj sur la rivero Donec. (Kanto XI). Fig. de N. Karazin.

вецькой на землю русьскую къ отьню злату столу.

Погасота вечеру зари. Игорь спитъ, Игорь бдитъ, Игорь мыслію поля мѣрить отъ великаго Дона до малаго Доньца. Комонь въ полуночи... Ов-

princo. Dio montras la vojon el la lando Poloveca al la lando Rusa, al la patra ora trono.

Estingiĝis vespera ĉielruĝo, Igorj dormas, Igorj maldormas, Igorj per pensoj kampojn mezuras de l'gran da Dono ĝis la malgranda Doneco.

1) Игорь былъ взятъ въ плѣнъ, но Кончакъ поручился за него, какъ за раненаго. Разсказъ въ „Словѣ" о его бѣгствѣ согласуется съ тѣмъ, что объ этомъ написано въ лѣтописи.

1) Igorj estis kaptita, sed, pro liaj vundoj, Konĉako fariĝis lia garantianto. La rakonto de l' „Poemo" pri la forkuro ne kontraŭ-

луръ [1]) свисну за рѣкою, велить князю разумѣти. — Князю Игорю не быть. Кликну,—стукну земля, въсшумѣ трава, вѣжи ся половецькыя подвизашася.

А Игорь князь поскочи горностаемъ къ тростію и бѣлымъ гоголемъ на воду; въвьржеся на бързъ комонь и скачи съ него босымъ волкомъ, и потече къ лугу Доньца, и полетѣ соколомъ подъ мьглами, избивая гуси и лебеди завтраку и обѣду и ужинѣ.

Коли Игорь соколомъ полетѣ,—тогда Влуръ вълкомъ потече, труся собою студеную росу: претъргоста бо своя бързая комоня.—Донець рече: „Княже Игорю, не мало ти величія, а Кончаку нелюбія, а Русьской земли веселія.

Игорь рече: „О Доньче! немало ти величія, лелѣявъшю князя на вълнахъ, стьлавъшю ему зелену траву на своихъ серебряныхъ брезѣхъ, одѣвавъшю его теплыми мьглами подъ сѣнію зелену древу, стьрежаше его гоголемъ на водѣ, чайцами на струяхъ, чьрнядьми на вѣтрѣхъ. „Не тако-ли, рече, рѣка Стугна [2]), худу струя имѣя, пожръши чужи ручьи и стругы ростре на кусту, уношу князю Ростиславу затвори Днѣпръ темнѣ березѣ.

Плачется мати Ростиславля по уноши князи Ростиславѣ: уныша цвѣты жалобою и древо съ тугою къ земли преклонилось.

А не сорокы въстроскоташа: на слѣду Игоревѣ ѣздить Гзакъ съ Кончакомъ.

Тогда врани не граяхуть, галици помълкоша, сорокы не троскоташа полозію ползоша толко, дятълове текътомь путь къ рѣцѣ кажуть, соловіи веселыми пѣсньми свѣтъ повѣдаютъ.

Мълвить Гзакъ Кончакови: „Аже соколъ къ гнѣзду летить, соколича [3]) рострѣляевѣ своими злачеными стрѣлами“.

Рече Кончакъ ко Гзѣ: „Аже соколъ къ гнѣзду летить, а вѣ сокольца опутаевѣ красьною дѣвицею“.

И рече Гзакъ къ Кончакови: „Аще его опутаевѣ красьною дѣвицею, ни нама будеть сокольца, ни нама красьны дѣвице, то почнуть наю пътици бити въ полѣ половецькомъ“.

---

[1]) Овлуръ, въ лѣтописи Лаворъ, половчанинъ, устроившій побѣгъ вмѣстѣ съ Игоремъ.

[2]) Стугна впадаетъ въ Днѣпръ, повыше Триполья. Здѣсь изображено наводненіе этой рѣки въ маѣ 1093 г. Тогда утонулъ въ ней Переяславскій князь Ростиславъ.

[3]) Сынъ Игоря—Владиміръ.

Preta—la ĉevalo de noktmezo... Ovluro [1]) ekfajfis trans la rivero; li igas la princon kompreni.

Igorj—princo ne estas plu kaptito. Li ekkriis. Eksonegis la tero, ekbruis la herbo, ekmoviĝis la tendaro poloveca...

Kaj Igorj—princo eksaltis, kiel ermeno, al la kanaro kaj eknaĝis. kiel blanka anaso, laŭakve. Ekrajdis rapidan ĉevalon, desaltis, kiel lupo nudpieda, ekkuregis al la herbejo Doneca kaj ekflugis, kiel falko, tra nebuloj, mortigante anserojn kaj cignojn por la manĝo matena, kaj taga, kaj vespera.

Dume Igorj, kiel falko, flugis,—Ovluro, kiel lupo, kuregis, ekskuante la malvarman roson; ellacigis ili siajn ĉevalojn rapidajn.

La Doneco (rivero) diris: „Princo Igorj, al vi estu granda gloro, al Konĉako—malamo kaj al la rusa tero—gajeco!

„Igorj diras: „Ho Doneco! granda gloro estu al ci, ĉar ci portadis la princon sur la ondoj; ci sternadis al li verdan herbon sur ciaj arĝentaj bordoj, ci vestadis lin per varmaj nebuloj sub la ombro de verda arbo; ci gardadis lin, kiel blankanason sur la akvo; kiel mevon,—sur fluetoj; kiel nigranason en la ventoj. „Ne tia estis, oni diras, la rivero Stugna [2]) ne multakvan fluon havante, aliajn riveretojn englutinte,—ĝi faris torentojn ĉe l'arbetoj, kaj la junulon-princon Rostislavon por ĉiam enfermis ĉe malumaj bordoj de Dnepro. Priploras la partino Rostislava la junulon-princon Rostislavon.

Ekmalĝojis la floroj pro bedaŭro kaj la arbo kun ĉagreno al la tero kliniĝas. Ne la pigoj tiel kriadas: laŭ postsignoj de Igorj Gza kun Konĉako rajdadas.

Tiam la korvoj ne grakis, la monedoj eksilentis, la pigoj ne kriis, solerampaj pegoj rampadis. La pegoj per siaj frapoj la vojon al rivero montras; najtingaloj per gajaj kantoj la lumon anoncas.

Diras Gza al Konĉako: „Se la falko al la nesto flugas,—la falkidon [3]) ni per niaj oritaj sagoj mortpafos.

Respondas Konĉako al Gza: „Se la falko al la nesto flugas, la falkidon ni metos en la retojn de bela virgulino“!

---

diras tion, kio estas skribita pri ĝi en la kroniko.

[1]) Ovluro, en la kroniko nomita Lavoro,—polovĉano, aranĝinta la forkuron kune kun Igorj.

[1]) Stugna enfluas Dnepron, iom pli supre ol, kie troviĝas Tripolo. Tie estas la superakviĝo de tiu rivero en Majo de l'jaro 1093. Tiam en ĝi droniis la Perejaslavala princo Rostislavo.

[1]) Filo de Igorj—Vladimir.

Пѣснь 12-я: Возвращеніе Игоря и заключеніе.

Рекъ Боянъ и гордынѣ Святъславлѣ пѣснотворецъ а стараго времени Ярославля, Ольгова: „Когане! хотя и тяжько ти, головѣ, кромѣ плечю, зъло ти, тѣлу, кромѣ головы“, — руськой земли безъ Игоря.

Солнце свѣтится на небесе, Игорь князь въ руськой земли. Дѣвици поють на Дунаи, вьются голоси чрезъ море до Кыева.

Игорь идетъ по Боричеву [1]) къ святѣй Богородици Пирогощей [2]). Страны ради, гряди весели.

Пѣвши пѣснь старымъ княземъ, а потомъ молодымъ пѣти: „Слава Игорю Святъславличю, буй-туру Вьсеволоду, Владимиру Игоревичю. Здрави князи и дружина, поборая за христьяны на поганыя пълкы! Княземъ слава и дружинѣ“. Аминь [3]).

[1]) Боричевъ ввозъ составляетъ главную дорогу отъ Днѣпровской пристани въ древній Кіевъ.

[2]) Церковь Пирогощей Богородицы была построена въ 1131 г. Мстиславомъ Великимъ. Въ этой церкви находилась икона Божіей Матери, писанная, по преданію, евангелистомъ Лукой и привезённая купцомъ Пирогощею изъ Константинополя.

[3]) Подражаніе обычному окончанію духовныхъ поученій.

Kaj diras Gza al Konĉako: „Se ni lin metos en la retojn de bela virgulino,— ne restos al ni, nek la falkido, nek la bela virgulino, kaj tiam la birdoj nin ekbatos en la kampo poloveca“.

Diris Bojano de la tempo Svjatoslava, li de ĝi estis kantisto kaj de l' antikvaj tempoj,—Jaroslava kaj Olega: Princo! Malfacile estas al la kapo sen ŝultroj, sed same malbone—al la korpo-sen kapo,—al la rusa lando-sen Igorj.

Suno lumas en ĉielo, Igorj—princo—en la rusa lando—La virgulinoj kantas ĉe Dunao, sonas la kantoj trans la maron ĝis Kievo.

Igorj iras laŭ Boriĉevo [1]) al la Sankta Dipatrino Pirogoŝĉa [2]). Ĝojaj estas la landoj, gajaj la urboj.

Kantinte la princojn antikvajn, ni ekkantos al la nunaj: „Gloro estu al Igorj Svjatoslavido, al Buj-turo (brava bovo) Vsevolodo, al Vladimir Igorido! Vivu la princoj kaj anaro, batalantaj por la kristanoj kontraŭ la malpiaj militistoj! Gloro estu al la princoj kaj anaro! Amen [3]).

[1]) Boriĉeva monta vojo konsistigas ĉefan vojon de l' Dnepra albordiĝejo en la antikvan Kievon.

[2]) La preĝejo de l' Dipatrino Pirogoŝĉa estis konstruita en la jaro 1131 de Mstislavo la Granda. En tiu preĝejo troviĝis la ikono (sanktfiguro) de l' Dipatrino pentrita, laŭ tradicio, de l' evangelisto Luka kaj alvenigita de l' komercisto Pirogoŝĉa, el Konstantinopolo.

[3]) Imitaĵo al la kutima fino de l' ekleziaj edifaj skribaĵoj (edifaĵoj).

KARTO
de l'riveroj, urboj, kaj naciojn cititaj en la „Poemo pri la Militiro de Igorj"
Poloveca vojo (rabista, posta Tatara)
Vojo, kiun secuis la anaro de Igorj
" " " - " Vsevolodo
Vojo en la stepojn, kiun iris kunig. intaj anaroj Iaŭlonge la riveron Oskolo, dum la militiro de l'jaro 1185
Baltiko
Vislo
Germanoj (Prusoj)
Vienna
Polacoj
Deŝneto
Latvoj
Litvoj
Jatvingoj
Pripeto
Luck
Kiev
Pereja slavlo
Belgrado
Tmutorokano
Kursk
Rjazan
Moravoj
Ugroj (Hungaroj)
Dnieper
Don
Volga
Venecianoj
Suroja maro
Mediterranej
Dunaj
Korsuno
Kazogoj
Brenoj
Konstantinopolo (Bizantio)
Varoj

Vladimir de Pativlo
Sujatoslavo de Rylsk
Oleĝo
Igorj de Novgorod Seversk
Vsevolod de Trubĉevsko
Olga Glebovna, lia edzino
Sujatoslavo de Seversk
Romano († 1205)
Oleĝo de Ĉernigov († 1076)
Davido († 1197)
Rjurik († 1215)
Mstislavo II^a
Inovaro
Vsevolod
Mstislavo
Ĝis nomstaj je l'honoro de l'avo
Rostislavo de Smolensk
Jaroslavo de Luck
Izjaslavo de Vitbo
Vsevolod III^a Granda Nesto
Mstislavo la Granda
Evfrosinija, de l'jaro 1187 la dua edzino de Igorj Severskij
Jaroslavo Multopensa († 1187)
Jurij Dolgoruki (Longmanus) de Suzdal
Vladimir Monomaĥo
Sujatoslavo de Ĉernigov (1076)
Vladimir de Galiĉ († 1153)
Volodaro de Peremyŝlo († 1124)
Rostislavo de Galiĉ († 1065)
Rostislavo, lia pli juna frato, akoniis en Sigara, dum la superanrigo de l'jaro 1093
Vsevolod I^a de Perejaslavlo
Vladimir de Novgorod († 1052)
Elizaveta, edziniĝita je Haraldo Norvega
Anna, edziniĝita je Henriko Franca
Anastasija, edziniĝita je Andreo Hungara
Mstislavo de Tmutorokano
Jaroslavo la Saĝa († 1054)
Vladimir la Sankta
Sujatoslavo
Igorj
Rjurik
Родословная князей.
Genealogia nomaro de l'princoj.